

MRF 2022.93

Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 1. april 2022, j.nr. 20/13038

Stadfæstet VVM-tilladelse til opstilling af seks vindmøller med vilkår om nedlæggelse af fire boliger med henvisning til, at Miljø- og Fødevarerklagenævnet ikke havde kompetence til at behandle klage over den forudgående forligsproces vedrørende VVM-tilladelsens vilkår om nedlæggelse af fire boliger som beboelse, da dette henhørte under kommunen som tilsynsmyndighed.

Favrskov Kommune modtog i 2016 en ansøgning om VVM-tilladelse til opstilling af seks vindmøller med en totalhøjde på maksimalt 149,9 meter ved Hallendrup. Projektområdet lå i et landbrugsområde og var kendetegnet ved åbne, opdyrkede marker. Efter for-offentlighedsprocedure udarbejdede kommunen et forslag til plangrundlag og en VVM-redegørelse i april 2019. I juli 2020 meddelte kommunen VVM-tilladelse, der bl.a. indeholdt vilkår om, at fire boliger skulle nedlægges som beboelse inden projektets påbegyndelse, og at en femte bolig ligeledes ville være omfattet af krav om nedlæggelse. VVM-tilladelsen blev påklaget af en række naboer, der bl.a. anførte, at et nærtliggende børnehjem ville blive påvirket af støj, at VVM-redegørelsen var utilstrækkelig, navnlig i forhold til visualiseringer og redegørelse for grundvandssænkning, ligesom den ikke indeholdt en tilstrækkelig beskrivelse af yngleforholdene for den beskyttede fuglearrt rød glente, og at den undersøgelse, der lå til grund for vurderingen af flagermus, var forældet og utilstrækkelig. Det anførtes endvidere, at der ikke siden 1.

januar 2019 havde foreligget en aftale mellem bygherre og ejeren af de fire boliger, som ifølge VVM-tilladelsen skulle nedlægges som beboelse, om at købe ejendommen, at det var af afgørende betydning, at der var indgået forlig med alle de berørte ejendomssejere inden for en radius af 900 meter, og at bygherre flere gange har informeret kommune om, at der var indgået forlig med alle, uden at dette var korrekt. Miljø- og Fødevarerklagenævnet (formanden) bemærkede indledningsvis, at nævnet ikke havde kompetence til at behandle klagepunktet vedrørende forligsprocessen, da opfyldelsen af VVM-tilladelsens vilkår om nedlæggelse af boligerne som beboelse hørte under kommunen som tilsynsmyndighed. Nævnet lagde til grund, at sagen skulle behandles efter reglerne i den dagældende planlov og VVM-bekendtgørelse nr. 957 af 27. juni 2016. I forhold til øvrige indsigelser om støj, påvirkning af fugle og mangler i den miljømæssige undersøgelse afviste klagenævnet efter en nærmere gennemgang af indsigelserne at give klagerne medhold, hvorefter afgørelsen blev stadfæstet.

Kommentar: Afgørelsen er et af mange eksempler på, at VVM-tilladelser til vindmølleprojekter er blevet meddelt med vilkår om, at nærliggende boliger nedlægges, uanset der ikke i hverken miljøvurderingsloven, miljøbeskyttelsesloven eller planloven er hjemmel til at stille vilkår om foranstaltninger på tredjemands ejendom. Planklagenævnet havde den 21. december 2021 i klagesagen over plangrundlaget (j.nr. 20/09583) udtalt om dette forhold: ”Planklagenævnet finder ikke, at der er hjemmel i planloven § 15 til at indsætte bestemmelser i en lokalplan, som stiller betingelser om nedtagning af eksisterende møller eller nedlæggelse af boliger inden ibrugtagning af vindmøller”, hvorfor Planklagenævnet ophævede lokalplanens to bestemmelser om nedtagning af eksisterende møller og nedlæggelse af beboelse med den bemærkning, at nævnets ”afgørelse vedrører således ikke spørgsmålet om, hvorvidt der efter andre regler kan gives tilladelse til opstilling af vindmøller under forudsætning af, at der sker nedlæggelse af gamle vindmøller eller boliger med henblik på overholdelse af støjgrænseværdier. Ophævelsen medfører heller ikke, at lokalplanen i sin helhed er ugyldig”. Da VVM-tilladelsen indeholdt et udtrykkeligt vilkår om, at fire boliger skulle nedlægges, burde Miljø- og Fødevarerklagenævnet have ophævet dette vilkår som uhjemlet, således at de pågældende boliger var nedlagt, inden VVM-tilladelse var meddelt, uanset om klager havde rejst indsigelser mod forligsproceduren.

Ikke medhold i klage over VVM-redegørelse for projekt om opstilling af 6 vindmøller ved Hallendrup i Favrskov Kommune og stadfæstelse af VVM-tilladelse til opstilling af 6 vindmøller ved Hallendrup i Favrskov Kommune

20/13038

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter den dagældende VVM-bekendtgørelses § 7, stk. 1,^[1] jf. miljøvurderingslovens § 57, stk. 8, nr. 2,^[2] jf. § 49, stk. 1.

Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over Favrskov Kommunes VVM-redegørelse og stadfæster kommunens afgørelse af 9. juli 2020 om VVM-tilladelse til opstilling af 6 vindmøller ved Hallendrup.

Det indbetalte klagegebyr tilbagebetales ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. § 17 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet^[3] og gebyrbekendtgørelsens § 2.^[4] Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. § 54, stk. 1.

Afgørelsen er truffet af formanden på nævnets vegne, jf. § 8 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Indhold

1. Klagen til Miljø- og Fødevareklagenævnet 4
2. Sagens oplysninger. 4
 - 2.1 Området 4
 - 2.2 VVM-redegørelsen. 5
 - 2.2.1 Støj 5
 - 2.2.2 Visualiseringer 6
 - 2.2.3 Grundvand. 8
 - 2.2.4 Naturbeskyttelse. 11

- 2.3 Den påklagede afgørelse. 14
- 2.4 Klagens indhold. 16
 - 2.4.1 Støj 16
 - 2.4.2 Visualiseringer 16
 - 2.4.3 Grundvandssænkning. 17
 - 2.4.4 Beskyttelse af fugleliv. 18
 - 2.4.5 Flagermus. 20
 - 2.4.6 Øvrige klagepunkter 21
- 2.5 Favrskov Kommunes bemærkninger til klagen. 23
 - 2.5.1 Støj 23
 - 2.5.2 Visualiseringer 23
 - 2.5.3 Grundvandssænkning. 23
 - 2.5.4 Rød glente. 23
 - 2.5.5 Flagermus. 24
 - 2.5.6 Øvrige klagepunkter 25
- 2.6 Andre bemærkninger til klagen. 25
 - 2.6.1 Støj 25
 - 2.6.2 Grundvandssænkning. 26
 - 2.6.3 Rød glente. 26
 - 2.6.4 Flagermus. 27
 - 2.6.5 Øvrige klagepunkter 28
- 3. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse. 28**
 - 3.1 Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse. 28
 - 3.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger 29
 - 3.2.1 Indledende bemærkninger 29
 - 3.2.2 Ad 1) Støj 32
 - 3.2.3 Ad 2) Visualiseringer 34
 - 3.2.4 Ad 3) Grundvand. 35
 - 3.2.5 Ad 4) Påvirkning af fugle (rød glente) 36
 - 3.2.6 Ad 5) Påvirkning af bilag IV-arter (flagermus) 39

3.3 Gebyr. 41

3.4 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse. 42

1. Klagen til Miljø- og Fødevareklagenævnet

Afgørelsen er den 2. november 2020 påklaget til Miljø- og Fødevareklagenævnet af flere omboende, der er repræsenteret ved advokat. Klager har efterfølgende fremsat flere supplerende bemærkninger.

Klager har navnlig anført, at

- der ligger et børnehjem inden for støjgrænsezonen,
- der ikke er lavet visualiseringer fra de nærmeste boliger,
- visualiseringerne ikke er optaget med 50 mm objektiv og derfor ikke gengiver korrekt, hvordan vindmøllerne vil opfattes,
- grundvandssænkningen kan få betydelige konsekvenser for det omkringliggende vådområde, drikkevandet og boligerne i området,
- der ikke foreligger nogen egentlig grundvandsundersøgelse, geoteknisk undersøgelse eller nærmere beregning for bortledning af de store vandmængder og forureningsrisici,
- VVMredegørelsen ikke indeholder en tilstrækkelig beskrivelse af yngleforholdene for den beskyttede fugleart rød glente,
- flagermusundersøgelsen er forældet og ikke tilstrækkeligt dækkende, og
- afgørelsen strider imod EUretten, da vindmøllebekendtgørelsen[5] er udstedt uden forudgående miljøvurdering.

Klagepunkterne er nærmere uddybet i afsnit 2.4.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har den 29. marts 2021 meddelt afslag på at tillægge klagen opsættende virkning.

Klager har desuden indgivet klage til Planklagenævnet vedrørende plangrundlaget for projektet.[6]

2. Sagens oplysninger

2.1 Området

Sagen vedrører et projekt til opstilling af seks vindmøller med en totalhøjde på maksimalt 149,9 m ved Hallendrup i Favrskov Kommune. Møllerne opstilles i to forskudte rækker i nord-syd gående retning.

Projektområdet ligger i et landbrugsområde og er kendetegnet ved åbne, opdyrkede marker. Ca. 130 m fra den sydligste mølle (mølle 1) løber Alling Å, der er omgivet af beskyttede naturtyper i form af enge, moser og søer. Derudover løber Drostrup Bæk ca. 25 m fra den

midterste af de sydlige møller (mølle 2). Ca. 90 m vest for den midterste af de sydlige møller (mølle 2) ligger desuden flere bygninger og store træer.

De nordlige møller (mølle 4, 5 og 6) placeres på åben mark og i en afstand af ca. 180 m fra nærmeste læhegn.

2.2 VVM-redegørelsen

Favrskov Kommune har i 2016 modtaget en ansøgning om VVM-tilladelse til opstilling af vindmøller ved Hallendrup.

Det fremgår af sagens oplysninger, at det ansøgte projektforslag er resultatet af en flerårig proces. Det fremgår endvidere, at der i 2014 blev gennemført en foroffentlig høring om et projekt med tre nye vindmøller i den sydlige del af projektområdet uden samtidig nedtagning af de fire eksisterende vindmøller i den nordlige del. En indledende offentlig høring om det aktuelle projekt med opstilling af seks nye vindmøller og nedtagning af fire eksisterende møller blev afholdt i januar 2017.

Favrskov Kommune har på baggrund af ansøgningen i perioden fra den 1. januar 2017 til den 31. januar 2017 således afholdt en offentlig høring med henblik på at indkalde ideer og forslag til VVM-redegørelsens indhold.

På den baggrund er der i april 2019 udarbejdet en VVM-redegørelse, "Belysning af de miljømæssige konsekvenser ved opstilling af seks nye vindmøller ved Hallendrup".

I det følgende gengives de dele af VVM-redegørelsen, der er relevante for klagen over VVM-tilladelsen.

2.2.1 Støj

Det fremgår af VVM-redegørelsens afsnit 3.4, at vindmøller ifølge reglerne ikke må støje mere end 44 dB(A) ved en vindhastighed på 8 m/s og 42 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s ved nabobeboelser i det åbne land. I områder til støjfølsom arealanvendelse må støjen fra vindmøllerne ikke overstige 39 dB(A) ved en vindhastighed på 8 m/s og 37 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s. Den lavfrekvente støj må ikke overstige 20 dB(A) indendørs ved en vindhastighed på 8 m/s og 6 m/s, uanset om det er beboelse i det åbne land eller i områder til støjfølsom arealanvendelse.

Det fremgår endvidere, at støjberegningerne i VVM-redegørelsen er udført efter retningslinjerne i vindmøllebekendtgørelsen[Z] og er udført i programmet WindPRO. Ved støjberegningen indgår den samlede støj fra projektet samt eksisterende vindmøller ved Halling, Nørre Galten og Askildrup og en husstandsvindmølle på [A1].

Videre fremgår det, at der er gennemført støjberegninger for den forventede støjbelastning ved nabobeboelser inden for en radius af 1 km fra de nye møller. Beregningerne er foretaget på baggrund af projektforslaget med udgangspunkt i fire vindmølletyper. Forudsætningerne for beregningerne er en [V1] V117 vindmølle, en [V1] V126 vindmølle, en [V1] V136 vindmølle og en [V2] SWT DD-130 vindmølle.

Det fremgår endvidere, at vindmøllebekendtgørelsens støjkrav er overholdt ved alle nabobeboelser. Det højest beregnede støjniveau ved en nabo er 42,0 dB(A) ved en vindhastighed på 8 m/s og 40,2 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s.

I VVM-redegørelsens afsnit 3.4 er der oversigter over det beregnede støjniveau ved naboer ved vindhastigheder på 6 m/s og 8 m/s. VVM-redegørelsen indeholder desuden flere kort, der illustrerer den beregnede støjpåvirknings udstrækning.

Kort 3.2a illustrerer det beregnede konsekvensområde for projektforslagets støjudbredelse af normalstøj for mølletypen V117 ved vindhastighed 6 m/s. Det fremgår heraf, at støjudbredelsen i denne beregning er tættest på grænseværdien (worst case). Det fremgår endvidere, at de røde streger viser støjgrænsen til udendørs opholdsareal for boliger i det åbne land, og at de orange streger viser støjgrænsen til støjfølsomt område. Det fremgår videre, at støjkravene er overholdt for samtlige nabobeboelser ud over bolig A (mølleer).

Kort 3.2b illustrer de beregnede støjniveauer for normalstøj for ved vindhastighed 6 m/s og 8 m/s for projektforslag med V117, V126, V136 og SWT DD-130 samt 0-alternativ. Det fremgår heraf, at der er meget begrænset forskel på projektforslagene, hvor V117 dog støjer mest.

Derudover fremgår det af VVM-redegørelsens afsnit 3.4, at Miljø- og Fødevarerministeriet på baggrund af en række EU-domme i 2018 har gennemført en miljøvurdering af vindmøllebekendtgørelsen. Det fremgår endvidere, at bekendtgørelsen i samme forbindelse er revideret med mindre, forholdsvis tekniske justeringer bl.a. som opfølgning på ny faglig viden og i tråd med miljøvurderingslovens anbefalinger. Der er udarbejdet en miljørapport, som vurderer vindmøllebekendtgørelsens sandsynlige væsentlige indvirkning på miljøet. Miljørapporten konkluderer, at beskyttelsesniveauet med den senest reviderede bekendtgørelse[8] svarer til en acceptabel miljøpåvirkning.

2.2.2 Visualiseringer

I VVM-redegørelsens afsnit 3.3 fremgår projektets visuelle påvirkning af naboer og landskabet. Appendiks I til VVM-redegørelsen indeholder visualiseringer af vindmøllerne set fra naboboliger samt fra landskabet på nært og fjernt hold.

Det fremgår af Appendiks I, at Favrskov Kommune har udpeget 22 fotostandpunkter, hvorfra vindmøllernes indvirkning på landskabet og omgivelserne ønskes visualiseret. Fotostandpunkterne fordeler sig med 13 fotos inden for nærzonen, 6 inden for mellemzonen og 3 inden for fjernzonen. Det fremgår endvidere, at de fleste visualiseringer er lagt inden for nærzonen, da den visuelle påvirkning af vindmøllerne naturligt er størst der. Desuden fremgår det, at der er anvendt digitalkamera med variabel brændvidde i intervallet 30-50 mm (35 mm filmformat), og at alle fotos er optaget i øjenhøjde, dvs. 1,70 m over terræn.

Af Appendiks I fremgår det endvidere, at fotos er behandlet i programmet WindPRO. Der er anvendt bygninger, højspændingsmaster og især eksisterende vindmøller til at sikre, at proportioner og placeringer af de nye møller er korrekt. Dvs., at disse elementer er indlagt på kort med deres fysiske størrelser, og at programmet viser disse på foto med den samme beregningsmetode, som de nye møller vises med. Derudover er fotostandpunkterne opmålt præcist med GPS med en nøjagtighed på ca. 5 cm i både planen og højden, for at visualiseringerne bliver så retvisende som muligt. Når de eksisterende elementer placeres korrekt og i rette proportioner på foto, siges kameramodellen at være kalibreret, og det er

derved sikkert, at de nye møller placeres korrekt og i rette proportioner. Der vil ifølge VVM-redegørelsen dog altid være en lille usikkerhed, dels grundet brændviddeusikkerhed, højdedata-usikkerhed og usikkerhed i kortdata og kalibreringspunkter, ligesom der kan være fotos, hvor der ikke er helt sikre kalibreringselementer. Dog vil selv en "lidt usikker" kalibrering typisk kun betyde en lille ændring i placering, ikke i proportionerne. Hvis der fra et fotostandpunkt ikke kan opnås en tilstrækkelig god kalibrering, der giver en sikker visualisering, skrotes det pågældende foto, hvilket dog ikke har været tilfældet for det konkrete projekt.

Derudover fremgår det af redegørelsens Appendiks I, at de nye møller overordnet set bevidst er gjort tydeligere, end de reelt vil komme til at fremtræde, for lettere at kunne vurdere deres placering og dimensioner på visualiseringerne. Generelt vil de nye møller i realiteten komme til at fremtræde med nogenlunde samme nuance, som det ses på mange fotos, at de fire eksisterende møller ved Hallendrup fremtræder. De nye vindmøllers synlighed, og dermed også påvirkningen på landskabet, er ifølge beskrivelsen kort sagt overdrevet. Derudover fremgår det, at de nye møller altid vender front direkte mod fotostandpunktet uanset vindretningen på fotooptagelsestidspunktet, så de fremgår, hvor de syner størst muligt, og de lettest erkendes på visualiseringerne. Det er ifølge beskrivelsen dermed i høj grad et worst-case scenarie, der er vist.

For at visualiseringerne er sammenlignelige, er alle visualiseringer som udgangspunkt gengivet i samme forstørrelse. Beskuerens opfattelse af proportionerne i visualiseringen afhænger ifølge VVM-redegørelsen af betragtningsafstanden til billedet. En betragtningsafstand på omkring 40 cm svarer bedst til den oplevelse, man vil have, hvis man stod på stedet. Dette gælder ifølge beskrivelsen for alle visualiseringerne i Appendiks I, der er baseret på fotos med brændvidde på 50 mm vist i bredde på 30 cm. Dog fremgår det også, at visualiseringerne nr. 2, 4, 9 og 11 er baseret på fotos med en brændvidde på 30 mm, hvor den ideelle betragtningsafstand er på omkring 25 cm, og at visualiseringerne nr. 1, 8 og 13 er panoramaer sammensat af to eller flere fotos, hvor der er varierende betragtningsafstand. Vidvinkel (brændvidde 30 mm) er en metode til at opnå en bredere billedvinkel, hvor man stadig får en målfast illustration af vindmøllerne i forhold til de øvrige terrænelementer. Panorama, hvor der sammensættes fotos, er en anden metode. En bredere billedvinkel er i de syv sidstnævnte tilfælde anset for hensigtsmæssig til at få alle de seks nye møller vist.

Det fremgår af VVM-redegørelsens afsnit 3.3, at landskabet tæt på projektområdet er åbent og kun opdelt af tæt afskærmende høj bevoksning i et begrænset omfang. På den baggrund vurderes det, at vindmølleanlægget vil være synligt fra indkørsler og udendørsarealer til de fleste naboejendomme. Det fremgår endvidere, at møllernes synlighed fra bolig eller have afhænger meget af boligens orientering og omgivende bevoksning og bebyggelse. Vurderet ud fra luftfotos vil udsigten fra boliger ofte blive mere eller mindre brudt af mellemliggende bevoksning og bebyggelse, og fra hovedparten af beboelserne vil det primært være én af de to møllerækker, der vil påvirke udsigten væsentligt.

Endvidere fremgår det, at på grund af vindmøllernes størrelse vil de fremstå dominerende i forhold til beboelser og deres opholdsarealer, hvis udsynet ikke er afskærmet af bevoksning eller bebyggelse. Det vurderes, at mølleanlægget set fra de nærmeste omgivelser ofte vil fremstå med forskellig synsvinkel ind på møllerækkerne. Det betyder, at møllerækkerne kan opleves som to adskilte dele, hvor man primært vil have fokus på den ene del ad gangen.

VVM-redegørelsen afsnit 3.3 indeholder desuden flere kort, der illustrerer udsigtsforholdene fra de nærmeste nabobeboelser.

2.2.3 Grundvand

I VVM-redegørelsens kapitel 6 fremgår det, hvilken påvirkning projektet forventes at have i forhold til geologi og grundvand.

Det fremgår af redegørelsens afsnit 1.5, at projektområdet grænser ned mod et lavbundsområde, der dog ikke er klassificeret som okkerpotentielt i klasse I, II eller III.

Af redegørelsens afsnit 6.1 fremgår det, at den lavest beliggende vindmølle (mølle 1) placeres på et areal, der er klassificeret som lavbundsområde i "okkerklasse IV - ingen risiko for okkerudledning", mens de øvrige vindmøller placeres højere i landskabet. Det fremgår, at der således ikke forventes nogen risiko for okkerudledning til områdets vandløb og søer, selv om der eventuel måtte gennemføres en midlertidig bortpumpning af grundvand i forbindelse med støbning af fundamenterne. Det fremgår, at såfremt der mod forventning skulle findes pyrit i det geotekniske analysemateriale, er det muligt at foretage afværgeforanstaltninger for at undgå at tilførsel af pyritholdigt vand og dermed okker til vandmiljøet. Dette kan ske ved at lade det oppumpede vand risle ud over markerne, eventuelt under samtidig kontrolmåling af okkerindholdet i vandet for at undersøge nødvendigheden af renseforanstaltninger.

Det fremgår af VVM-redegørelsens afsnit 6.2, at vindmølleområdet ligger i et område med særlige drikkevandsinteresser (OSD), men uden for indvindingsoplande eller følsomme indvindingsområder. I områder med særlige drikkevandsinteresser må arealanvendelsen ikke ændres til en mere grundvandstruende art. Ved planlægning for potentielt forurenende anlæg og aktiviteter skal der derfor tilvejebringes en grundvandsredegørelse. Det fremgår, at vindmøller generelt ikke anses for at udgøre et særligt grundvandstruende anlæg. Specifikt for planlægningen af vindmøller fordres der på baggrund af hidtidige erfaringer ikke tilvejebragt en grundvandsredegørelse.

Det fremgår endvidere, at de nærmeste nitratfølsomme indvindingsområder er udpeget omkring Hallendrup godt 300 m fra nærmeste mølle samt på større afstand øst for motorvejen. De nærmeste vandboringer er enkeltvandværker ved [A2], [A3] og [A4], der ligger tættere på projektområdet. Der vurderes på baggrund af den statslige udmelding[9] ikke at være risiko forbundet med møllernes placering i relation til drikkevandsinteresser og indvindingsoplande.

Det fremgår videre, at vindmøllerne placeres i et storbakket morænelandskab, hvor terrænet lokalt er jævnt skrånende i sydlig retning ned mod et lavbundsområde omkring Alling Å. Der er i 2018 lavet prøveboringer ned til 6 m dybde ved hver af de nye fundamentplaceringer, og geologien i området er fundet at bestå af vekslende aflejringer af sand og ler på et underlag af plastisk ler. De registrerede lerlag under mølle 4 og 5 betyder, at der skal gennemføres flere analyser til sikring af fundamenternes tilpasning til de konkrete geotekniske forhold. De varierede jordbundsforhold i projektområdet medfører, at grundvandsdybden varierer fra sted til sted.

En midlertidig grundvandssænkning er ifølge VVM-redegørelsen almindelig praksis i mange sammenhænge, når byggerier etableres i lavbundsområder eller i områder med højtliggende grundvandsspejl. Det fremgår desuden, at grundvandssænkningen kun berører vand i de øverste jordlag, dvs. det overfladenære vand og maksimalt ned til ca. 6 m dybde. På baggrund af pejleresultaterne må det ifølge VVM-redegørelsen forventes, at der skal foretages en midlertidig sænkning af det sekundære vandspejl i forbindelse med etableringen af

fundamenter til mølle 1, 3 og 6. Der er udført pumpeforsøg med registrering af stigning/tilbageløb ved disse tre mølleplaceringer, og på baggrund af målingerne er der estimeret en permeabilitetskoefficient og vurderet et omfang af den nødvendige midlertidige grundvandssænkning. Resultaterne er opsummeret i redegørelsens tabel 6.1 og kort 6.1.

I forlængelse heraf fremgår det, at grundvandet under sænkningen vil sænkes til minimum 1 m under fundamentsunderkanten, som er projekteret til ca. 3 m under nuværende terræn. Udledningen af det oppumpede grundvand påtænkes udført ved overrisling af marker ca. 100 m til 150 m fra oppumpningsstedet. Der kan eventuelt etableres midlertidige render og/eller volde til brug ved nedsivningen. Der er sået afgrøder på samtlige marker, hvilket vil forøge nedsivningen af det oppumpede vand væsentligt.

Kort 6.1 viser mølleplaceringerne med angivelse af områder, som den midlertidige grundvandssænkning forventes at kunne påvirke, vist med rød cirkel. Kortet viser desuden de nærmeste registrerede vandboringer. Det fremgår af kortet, at de nærmeste vandboringer ligger uden for sænkingsområderne. Vandboringer ved [A3] og [A4] ligger mindre end 300 m fra fundamentet til mølle 1 og 2, men udløser i henhold til Favrskov Kommunes vurdering ikke krav om tilladelse til midlertidig grundvandssænkning. Beskyttede vandløb og naturområder er desuden markeret på kortet, og det fremgår, at grundvandssænkningen ikke forventes at påvirke disse. Det kan endvidere aflæses af kortet, at de nærmeste naboejendomme ligger uden for sænkingsområderne.

Det fremgår endvidere af tabel 6.1 og kort 6.1, at påvirkningen af det sekundære grundvandsspejl er størst i området omkring mølle 3, hvor der er truffet et frit magasin. Ved mølle 1 og 6 er der tale om spændte magasiner, hvor udbredelsen af sænkningstragten kan variere alt efter de geologiske forhold. Det vurderes, at der i området for de planlagte vindmøller generelt må påregnes vandspejlsvariationer som følge af årstid og nedbør på minimum 30-50 cm henover året. Erfaringer viser, at grundvandssænkningen ved hver mølle typisk skal foregå i ca. 28 døgn. Dette medfører en samlet vandmængde for hele projektet på ca. 75.000 m³. På grund af den begrænsede vandmængde samt typen af vandboringer inden for 300 m af fundamentene til møllerne (enkeltvandværk ved [A3] og [A4]) kræver grundvandssænkningen som udgangspunkt ikke tilladelse. Midlertidig grundvandssænkning skal anmeldes til kommunen, før arbejdet igangsættes. Der skal ligeledes søges en nedsivnings- eller udledningstilladelse.

Derudover fremgår det af redegørelsens afsnit 7.5, at de nærmeste § 3-beskyttede naturområder ligger i tilknytning til Alling Å og dens tilløb fra mindre vandløb som Drostrup Bæk og Alstrup Møllebæk syd for projektområdet samt Grønnerup Bæk nord for Hallendrup.

I forlængelse heraf fremgår det, at den midlertidige grundvandssænkning ikke må ændre tilstanden af beskyttet natur. Afstanden til beskyttede naturarealer vurderes generelt af være så stor, at der ikke er overlap med konsekvenszonen for midlertidig vandsænkning. Der forventes ikke behov for grundvandssænkning af større omfang ved mølle 2, der er placeret tæt på Drostrup Bæk. Om nødvendigt kan udledningen af det oppumpede vand styres i en bestemt retning, eller der kan etableres en midlertidig spunsvæg, for at minimere den eventuelle påvirkning af vandløbet.

Derudover fremgår det af redegørelsens afsnit 7.5, at vindmølle nr. 1 og nr. 2 er placeret på kanten af et ifølge kommuneplanen udlagt lavbundsareal, der kan genoprettes. Det vurderes i afsnit 7.6, at vindmølleprojektet ikke vil medføre nogen påvirkning af den fysiske tilstand i vådområdet.

Det fremgår desuden af VVM-redegørelsens afsnit 3.2, at afstanden mellem en vindmølle og nabobeboelse, ifølge bekendtgørelse om planlægning for og tilladelse til opstilling af vindmøller, [10] som minimum skal være fire gange vindmøllens totalhøjde. I projektforslaget har møllerne en totalhøjde på op til 150 m, hvorfor afstanden til nabobeboelser (undtagen vindmøllejer) skal være mindst 600 m.

2.2.4 Naturbeskyttelse

I VVM-redegørelsens kapitel 7 fremgår det, hvilken påvirkning projektet forventes at have i forhold til natur, planter og dyreliv, herunder bilag IV-arter og fugle.

Rød glente

I VVM-redegørelsen afsnit 7.4 beskrives projektets påvirkning af fugle, herunder arten rød glente. Heraf fremgår det, at der ikke er gennemført systematiske optællinger af hverken yngle- eller trækfugle i forbindelse med udarbejdelse af VVM-redegørelsen. Det fremgår endvidere, at de nærmeste fuglebeskyttelses- og Ramsarområder findes ved Randers og Mariager fjorde, som ligger ca. 20 km fra projektområdet. På grund af afstanden til fuglebeskyttelses- og Ramsarområderne vurderes projektområdet ikke at udgøre nogen særlig vigtig eller udsat fuglelokalitet.

Derudover fremgår det, at ingen bilagsarter eller rødlistede fuglearter i henhold til DOFbasen er registreret som ynglende i eller nær mølleområdet, hvorved de ikke vil kunne blive påvirket negativt af møllerne. Endvidere påpeges det, at fuglearter, der findes på fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1, ikke formelt er beskyttet uden for Natura 2000-områderne.

Det fremgår endvidere, at der findes en række fuglelokaliteter i omegnen af projektområdet, som er vist på kort 7.3. Af tabel 7.3 fremgår det antal fuglearter, som er registreret i DOFbasen over en 10-årig periode, herunder arter omfattet af fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1 samt arter på rødlisten over truede danske ynglefugle. Ingen af arterne er registreret som ynglefugle. Det oplyses desuden, at bl.a. rød glente er observeret i nærheden af projektområdet, men at arten ikke er observeret som ynglefugl, hvorfor intet tyder på, at projektet er af særlig betydning for arten. Det er derfor vurderet, at projektet ikke vil påvirke rød glente.

Det fremgår desuden, at nye undersøgelser viser, at alle flyvende fugle i princippet kan kollideres med vindmøller, men at risikoen er størst for bl.a. rovfugle. Det fremgår endvidere, at en vindmølle i Europa og Nordamerika i gennemsnit slår 5-10 fugle ihjel årligt, men at variationen er meget stor. I forlængelse heraf fremgår det, at de fleste vindmøller slår få eller ingen fugle ihjel, og at det er vindmøllernes placering i landskabet, der er afgørende for kollisionsrisikoen. Steder, hvor fuglene koncentrerer sig, herunder vådområder samt ved bakkekanter, bjergkamme, vigtige trækruter og lignende er "høj-risiko-områder". I åbne, dyrkede landskabstyper er risikoen lille.

Ud fra eksisterende erfaringer er det i VVM-redegørelsen vurderet, at der med mølleplaceringen kun vil være tale om enkeltstående hændelser og få individer i et begrænset antal i forhold til f.eks. trafikdræbte fugle. I det konkrete område ved Hallendrup er der ingen særligt attraktive områder i umiddelbar nærhed af møllerne, og det vurderes derfor, at der

ikke opstår problemer i forhold til dagligt træk eller fouragering. Ved etablering af vådområdeprojekt i Drostrup-Stobdrup Enge med større vandoverflade i ådalen vil der forventes en større tiltrækning af fugle til ådalen. Det er samlet vurderet, at projektet ikke vil have væsentlig effekt på lokale eller nationale bestande af fugle. Det er dog sandsynligt, at der vil forekomme tab af enkeltindivider af fugle ved kollision, men forventeligt ingen sjældne eller sårbare arter.

Flagermus

I VVM-redegørelsen afsnit 7.3 beskrives projektets påvirkning af bilag IV-arter, herunder flagermus. Beskrivelsen bygger navnlig på en undersøgelse af flagermusaktiviteten i og omkring projektområdet, som er dateret 24. oktober 2014.

Af redegørelsens afsnit 7.3 fremgår det, at flagermus kan dræbes ved direkte kollision eller indirekte trykpåvirkning fra roterende vindmølevinger, og at kollisionsrisikoen afhænger af flagermusenes flyve- og jagthøjde samt af det omgivende landskab. Det fremgår endvidere, at der ifølge nyere undersøgelser fra Europa og Nordamerika er registreret gennemsnitlige, årlige mortalitetsrater på 10 til 15 flagermus pr. vindmølle, men at variationen er stor og afhænger af, hvor møllerne er opstillet. Der findes typisk flest døde flagermus ved vindmøller opført i eller nær vigtige levesteder eller trækkorridorer for flagermus, f.eks. kystnære områder, bjergkamme, skove og vådområder. Yderligere fremgår det, at kollisionsrisikoen er langt mindre i åbne landskabstyper med intensiv skov- og landbrugsdrift, hvor eventuelle flagermus primært vil trække langs landskabets ledelinjer.

VVM-redegørelsen henviser til og gengiver en flagermusundersøgelse, som blev gennemført i 2014 i forbindelse med det tidligere projekt med tre nye vindmøller i den sydlige del af projektområdet uden samtidig nedtagning af de fire eksisterende vindmøller i den nordlige del. Det fremgår herom af VVM-redegørelsen, at der er gennemført en undersøgelse af flagermusaktiviteten i og omkring området ved den sydlige møllerække i flagermusenes yngletid i sommerperioden og i spredningstiden om sensommeren. Det fremgår endvidere, at undersøgelsen er foretaget i perioden den 7. juli til den 9. juli 2014 og perioden den 9. til 10. september 2014. I juli blev der registreret vandflagermus, sydflagermus, pipistrelflagermus samt dværgflagermus, og i september blev der registreret vandflagermus, brunflagermus, langøret flagermus, pipistrelflagermus samt dværgflagermus. Kvantitativt blev der registreret langt størst flagermusaktivitet ved den sydligst placerede detektor primært bestående af sydflagermus i yngletiden og dværgflagermus i spredningstiden.

VVM-redegørelsens afsnit 7.3 indeholder desuden en oversigt over de danske bilag IV-arter med vurdering af mølleprojektets mulige påvirkning. Derudover indeholder afsnittet et kort over aflyttede lokaliteter og registrerede flagermus samt en oversigt over artsfordelingen af flagermus baseret på alle registreringer fra en fastmonteret flagermusdetektor placeret i den sydlige del af opstillingsområdet.

Det fremgår af VVM-redegørelsens sammenfatning af flagermusundersøgelsen fra 2014, at området ved Hallendrup er levested for mindst seks arter af flagermus (brunflagermus, dværgflagermus, langøret flagermus, pipistrelflagermus, sydflagermus og vandflagermus), men at det registrerede aktivitetsniveau i projektområdet er meget lavt til moderat, og at alle arterne er almindeligt udbredte i store dele af Danmark og ikke anses for truede.

Af sammenfatningen fremgår det endvidere, at opstillingen af møllerne på baggrund af feltundersøgelserne i 2014 vurderes at være uproblematisk med hensyn til flagermus, og der vurderes ikke at være behov for afværgende foranstaltninger. Videre fremgår det, at der med en placering i åbent landbrugsland med fravær af egnede ynglelokaliteter tæt på møllerne og de meget små til moderate registrerede forekomster af flagermus ikke vil være væsentlige konflikter mellem møllerne og flagermus i området.

Favrskov Kommune har på baggrund af landskabet i den nordlige del af projektområdet samt det generelt lave registrerede aktivitetsniveau af flagermus vurderet, at konklusionerne også er gældende for det aktuelt ansøgte projekt, hvor de eksisterende fire vindmøller ved Hallendrup udskiftes med tre nye møller. Den nordlige møllerække ligger i et åbent landbrugslandskab ca. 200 m fra nærmeste læhegn og i større afstand fra naturområder end positionerne, der er undersøgt med fastmonterede flagermusdetektorer. Det fremgår, at eventuelle flagermuspopulationer med tilknytning til [A10] eller Hallendrup By må forventes primært at trække langs ådalen eller læhegnene, der danner naturlige ledelinjer i landskabet.

2.3 Den påklagede afgørelse

Favrskov Kommune har den 9. juli 2020 truffet afgørelse om VVM-tilladelse med tilhørende VVM-redegørelse for opstilling af 6 vindmøller ved Hallendrup.

Det anføres at være en forudsætning for meddelelse af VVM-tilladelsen, at projektet for seks vindmøller sker i overensstemmelse med VVM-redegørelsens angivelser af de mulige miljøpåvirkninger fra anlægget, og at opstilling og drift af de seks vindmøller med teknikbygninger, adgangsveje og arbejdsarealer sker i overensstemmelse med tillæg nr. 9 til Kommuneplan 2017-29 og lokalplan nr. 379 Vindmøller ved Hallendrup med miljøvurdering, sammenfattende redegørelse og den fastlagte overvågning af miljøkonsekvenserne.

I VVM-tilladelsen er bl.a. fastsat følgende vilkår:

" 4. Følgende fire boliger skal nedlægges som beboelse, og dokumentationen herfor skal indsendes til Favrskov Kommune, inden idriftsættelse af de nye vindmøller: [A2], [A3], [A4] og [A7]. [A5] vil ligeledes være omfattet af krav om nedlæggelse som beboelse, med mindre ejendommen, som anført i projektforslaget er beboet af møllejer til nærmeste mølle. Ejendomme, der er beboet af møllejer til nærmeste mølle, kan undtages for dette vilkår under forudsætning af, at det bliver tinglyst på ejendommen, at den kun kan tillades anvendt som beboelse, når den er beboet af møllejeren. At være møllejer sidestilles med at have en tinglyst ret til bestemmende indflydelse på mølledriften.

[...]

14. Ved anmeldelsen af projekt for seks vindmøller skal der indgå en rapport med godkendte støjmålinger fra et eller flere eksemplarer af den valgte vindmølletype. Rapporten skal danne baggrund for beregningerne af støjen ved nabobeboelserne til det ansøgte projekt.

15. Efter idriftsættelsen af vindmøllerne skal der udføres støjmålinger. De skal udføres ved først givne lejlighed efter idriftsættelsen, hvor vindforholdene svarer til kravene i bekendtgørelse nr. 1736 af 21. december 2015 om støj fra vindmøller (eller de til enhver tid gældende regler herfor). Støjmålingerne skal så vidt muligt foretages senest tre måneder efter idriftsættelsen. Støjmålingerne skal udføres som beskrevet i bekendtgørelsen og af et hertil akkrediteret firma. Resultaterne skal indsendes til Favrskov Kommune, så snart de foreligger. Af resultaterne skal det fremgå, om vindmøllerne er indstillet i støjreduceret tilstand. Hvis målinger og beregninger viser, at vindmøllerne ikke overholder bekendtgørelsens fastlagte grænseværdier for støj, skal der foretages støjdemping, der sikrer at støjen nedbringes. Hvis det ikke er muligt at nedbringe støjen, så støjgrænseværdierne er overholdt, skal driften af vindmøllerne indstilles.

[...]

18. Det skal iagttages, om vindmøllerne har en væsentlig negativ påvirkning af flagermus i området omkring afgrænsning af lokalplan nr. 379 Vindmøller ved Hallendrup. Det fremgår af VVM-redegørelsen, at udvikling af et vådområde tæt ved vindmøllerne kan øge antallet af insekter i området og derved tiltrække et større antal flagermus. Favrskov Kommune kan pålægge møllejerne at få foretaget en fornyet undersøgelse af flagermus. Hvis det mod forventning viser sig, at vindmøllerne har en negativ påvirkning af flagermus, kan Favrskov Kommune stille vilkår om iværksættelse af afværgeforanstaltninger, der begrænser påvirkningen.

[...]

21. Midlertidig grundvandssænkning i forbindelse med etablering af fundamenter til vindmøllerne skal anmeldes til Favrskov Kommune. Supplerende skal der søges om afledning af vandet. Det kan enten ske ved en nedsivningstilladelse eller udledningstilladelse.”

Det fremgår, at VVM-tilladelsen er meddelt på baggrund af VVM-redegørelsen og resultaterne af de høringer, som er foretaget. Det fremgår endvidere, at VVM-redegørelsen godtgør, at projektet med de fastsatte vilkår ikke vil medføre en væsentlig påvirkning af naturområder, og at projektet ikke forventes at medføre en væsentlig påvirkning af beskyttede arter i området, herunder flagermus, samt at der i VVM-redegørelsen er redegjort for at vindmøllerne overholder kravene til bekendtgørelse om støj fra vindmøller ved at nedlægge fire af projektets naboboliger.

Endvidere fremgår det af VVM-tilladelsen, at visualiseringer har vist, at det valgte opstillingsmønster sikrer, at vindmøllerne fremstår som en samlet vindmøllepark, der er klart adskilt fra de øvrige møller i området. I skala og placering vurderes vindmølleparken at indgå fint med den overordnede infrastruktur, mens påvirkningen kan opleves mere dominerende

set fra de omgivende mindre veje. Vindmøllerne opstilles på opdyrkede arealer, hvor det kun vil have en mindre betydning for biodiversiteten, fugle og dyrelivet. Samtidigt vurderes vindmøllerne ikke at forhindre etablering af et påtænkt vådområde syd for vindmølleparken.

Der henvises i VVM-tilladelsen endvidere til, at der i VVM-redegørelsens kapitel 10 er en opsummering af afværgeforanstaltninger, der skal begrænse de miljøkonsekvenser, projektet kan medføre. Det fremgår, at der i VVM-tilladelsen er lagt særlig vægt på at varetage hensynet til naboer og begrænse miljøpåvirkninger ved at fastlægge vilkår til støj og skygger fra vindmøllerne, og at tilladelsen herudover indeholder vilkår til miljø og sikkerhed.

Det fremgår af afgørelsen, at tilladelsen er meddelt i medfør af § 2, stk. 8 nr. 2 i bekendtgørelse nr. 957 af 27. juni 2016 om vurdering af visse offentlige og private anlægs virkning på miljøet (VVM) i medfør af lov om planlægning, idet projektet er ansøgt i 2016.

2.4 Klagens indhold

2.4.1 Støj

Indledningsvis har klager henvist til VVM-redegørelsens kort 3.2a, der illustrerer støjpåvirkningen fra de planlagte vindmøller med afsæt i en worst case-situation, hvor der opstilles V117-vindmøller, der anses for at være den mest støjende vindmølle. Klager har herefter anført, at illustrationen viser, at der ikke er beboelse inden for den gule linje, bortset fra vindmølleopstillers egen bolig.

Klager har oplyst, at klager er uenig i dette, da et børnehjem er beliggende inden for den gule linje. Børnehjemmet er ifølge klager omfattet af skærpede støjkrav, hvorefter støjbelastningen af børnehjemmet efter vindmøllebekendtgørelsens § 4 ikke må overskride henholdsvis 37 dB og henholdsvis 39 dB. Klager har videre anført, at det må være en væsentlig fejl, at støjforholdene for børnehjemmet ikke er grundigere belyst.

2.4.2 Visualiseringer

Klager har anført, at der ikke er udarbejdet visualiseringer fra de nærmeste boliger i nærzonen. Henset til, at VVM-redegørelsen udgør det væsentligste oplysningsgrundlag for kommunalbestyrelsen i Favrskov Kommune, må det ifølge klager anses for en fejl, at der ikke er præcise visualiseringer fra de boliger, som påføres de væsentligste gener fra de planlagte vindmøller. Klager har videre anført, at der heller ikke ses retvisende visualiseringer fra midten af de små tætliggende landsbyer. Visualiseringerne er ifølge klager foretaget fra udkanten af de små landsbyer, og viser ikke udsynet til de planlagte vindmøller fra boligerne i landsbyerne, hvilket klager mener er en væsentlig fejl.

Derudover har klager bemærket, at det fremgår af VVM-redegørelsens Appendiks I, at visualisering nr. 1, 2, 4, 8, 9, 11 og 13 ikke er optaget med 50 mm objektiv, og at disse visualiseringer derfor ikke gengiver korrekt, hvad øjet i virkeligheden vil se. Klager mener, at der især er vigtigt, at visualisering nr. 13 gengiver det, som øjet reelt vil se, men at det ikke er tilfældet. Klager har videre anført, at borgere og politikere skal kunne se visualiseringerne i normalobjektiv, hvilket klager definerer som 50 mm objektiv, og som vil vise projektet, som

øjet vil opfange det i virkeligheden. Ifølge klager er visualiseringer med vidvinkel eller telelinse forbeholdt fagfolk, som forventes at kunne tolke billederne. Klager har herefter anført, at når et foto i en visualisering vises i vidvinkel, vil møllerne syne væsentligt mindre, end hvis visualiseringen vises med normaloptik.

2.4.3 Grundvandssænkning

Klager har bemærket, at Hallendrup-området er udlagt som et område med særlige drikkevandsinteresser, og at det er en forudsætning for opstilling af møllerne, at der udføres grundvandssænkning, mens byggeriet af fundamenter pågår.

Klager har anført, at grundvandssænkningen kan få betydelige konsekvenser for det omkringliggende vådområde, drikkevandet og boligerne i området. Klager har herefter påpeget, at der ikke foreligger nogen egentlig geoteknisk undersøgelse eller nærmere beregning for bortledning af de store vandmængder og forureningsrisici i forbindelse dermed, og at der ifølge VVM-redegørelsen skal gennemføres flere analyser til sikring af fundamenternes tilpasning til de konkrete geotekniske forhold. Klager har herefter anført, at alle geotekniske undersøgelser skal være udført inden tilladelsen meddeles, og at projektet ikke bør kunne opnå tilladelse, før der foreligger meget stor sikkerhed for, at Hallendrup bys vandforsyning ikke påvirkes af grundvandssænkningen. Klager mener desuden, at det må anses for en væsentlig fejl, at der ikke er foretaget nogen egentlig grundvandsundersøgelse.

I forlængelse heraf har klager bemærket, at undergrunden består af moræneler, herunder plastisk ler, som kan deformere op til 500 %. Moræneler kan indeholde store sprækker eller revner, hvorigennem overfladeforurening kan ledes, når store mængder udledes på arealet. Klager har videre bemærket, at på grund af revnerne i moræneleret siver de store vandmængder ikke ned igennem rensende jordlag. Da der er tale om moræneler sker nedsivning ganske langsomt og med de store udledninger er det mest sandsynligt, at vandet i stedet vil blive ledt i Alling Å, som løber ud i Randers Fjord. Dette vil ifølge klager medføre betydelig forurening med kvælstof. Hertil har klager anført, at beton til støbning af fundamenter er tilsat forskellige kemikalier, som vil blive udvasket sammen med de betydelige vandmængder.

Det er desuden klagers opfattelse, at projektet ikke bør kunne opnå tilladelse på baggrund af prøveboringer og beregninger, idet Hallendrup by har sit eget vandværk med forsyningspligt, men uden eksisterende alternativer. Derudover har klager anført, at det private vandværk, som ejes af beboerne i området, forudser store vanskeligheder med at pumpe vand op fra de nye dybder efter en grundvandssænkning. Der kan ifølge klager blive tale om at opgradere vandværket med kraftigere pumper, rensning efter en forurening, indkøb af materiel eller andre omkostninger til sikring af en stabil vandforsyning. Klager mener desuden, at det er en væsentlig mangel, at VVM-redegørelsen ikke indeholder oplysninger om vandværkets forhold, da vandværket har forsyningspligten i området.

Klager har videre anført, at overrislingen af markerne i området medfører en høj risiko for, at drikkevandet forurenes. Idet der ikke findes supplerende vandforsyning i området, kan forureningen ifølge klager medføre uoverskuelige konsekvenser for vandværkets kunder. Derudover har klager anført, at en forurening af vandforsyningen vil medføre, at der skal etableres en ny boring og en ny vandledning, med store omkostninger til følge.

Det er desuden klagers opfattelse, at grundvandssænkningen kan medføre skader på boliger, kloakering og vandledninger i området. Klager har oplyst, at mange boliger er fra 1800-tallet og er opført på kampestensfundament, hvorfor risikoen for sætningsskader er overhængende.

Klager er desuden ikke enig i, at det er stærkt usandsynligt, at en grundvandssænkning kan påvirke huse uden for afstandskravet på 600 m. Klager mener derimod, at det er sandsynligt, at flere huse vil blive påvirket af en betydelig grundvandssænkning. Det forhold, at vand flyder derhen, hvor vandstanden er lavest, må medføre en betydelig afvanding af undergrunden under Hallendrup by med den konsekvens, at der kan opstå svind under husenes fundamenter.

Klager mener desuden, at det er betænkeligt, at opstiller anvender en anslået oppumpningsvandmængde lige under 100.000 m², da der netop skal søges om særskilt tilladelse, hvis vandmængden ligger over denne grænse. Da der er foretaget ganske få undersøgelser, anses det ifølge klager for overvejende sandsynligt, at opstiller bare anslår den oppumpede vandmængde uden at kende den egentlige mængde.

Endelig har klager fremsendt et høringssvar til Favrskov Kommunes forslag til indsatsplan for grundvandsbeskyttelse til Miljø- og Fødevarerklagenævnet, hvor klager har anført en række betragtninger om vindmølleprojektets indvirkning på drikkevandet, og hvordan det modarbejder indsatsplanen.

2.4.4 Beskyttelse af fugleliv

Indledningsvis har klager anført, at en miljøkonsekvensrapport efter fuglebeskyttelsesdirektivet særligt skal vurdere virkningen på natur- og dyreliv henset til den internationale beskyttelse af fugle.

Derudover har klager anført, at udviklingen i bestanden af beskyttede fugle tilsiger, at det skal tillægges overordentlig stor betydning, at der i Drostrup er iagttaget flere nærmere anførte fuglearter, herunder rød glente, og at flere af fuglene er beskyttet både nationalt og internationalt.

I forlængelse heraf har klager bemærket, at arten rød glente er omfattet af fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1, og at arten ifølge VVM-redegørelsen er observeret mange gange i området i og omkring projektområdet. Klager har oplyst, at klager selv har iagttaget rød glente og ofte har set arten nær projektområdet. Klager har i den sammenhæng indsendt flere videooptagelser af rød glente samt vedhæftet kort, som viser, hvor fuglene er iagttaget. Klager har oplyst, at klager den 31. marts 2021 har filmet en rød glente, der krydser [A6]. Klager har påpeget, at det kan ses på videoen, at fuglen flere gange er tæt på at blive ramt af en af møllevingerne. Klager har bemærket, at det fremgår af videooptagelserne, at både unge og ældre røde glenter ganske hyppigt ses ved Hallendrup, og at det på den baggrund må konkluderes, at der er ynglende par i området.

Klager har desuden talt med ornitologier, som ifølge klager mener, at arten rød glente højst sandsynligt har reder i området, da observationerne er udbredte og gentagne. Klager har hertil anført, at såfremt der er reder, må det forventes, at arten også fouragerer i projektområdet. Klager har desuden henvist til en artikel fra DOFbasen.

Der er ifølge klager tale om væsentlige fejl i VVM-redegørelsen, som ikke indeholder en udførlig beskrivelse af yngleforhold for rød glente, særligt henset til, at særligt rovfugle har høj risiko for kollision med vindmøllevinger.

Klager har anført, at én vindmølle slår 3,8 fugle ihjel om året.[11] Klager har bemærket, at tallet skal sammenholdes med en nyhed fra Dansk Ornitologisk Forenings hjemmeside,[12] hvoraf det fremgår, at det vækker bekymring hos de tyske myndigheder, at rovfugle tilsyneladende er mest udsat for kollision med vindmøller. Det gælder ikke mindst den truede røde glente, hvor Tyskland huser over halvdelen af verdensbestanden. Bestanden af ynglepar er i øjeblikket svagt faldende. Mellem 2001 og 2009 er der konkret fundet 162 døde røde glenter ved vindmøller i Tyskland, deraf 52 i Brandenburg, som huser 11 % af den tyske ynglebestand. Det er ikke bare antallet, der bekymrer. 89 % af de dødfundne røde glenter var voksne ynglefugle, så glenterne bliver ikke mere erfarne med alderen til at færdes ved vindmøller. Vindmøllerne er dermed den primære årsag til dødsfald blandt ynglende røde glenter i Tyskland. Da vindmøller ifølge de tyske undersøgelser især truer rovfugle, vil det indebære en overordentlig stor risiko for den røde glente, som ses meget hyppigt i det påtænkte vindmølleområde.

Klager har videre anført, at når der planlægges med opstilling af seks vindmøller, er der 22,8 fugle, som potentielt dræbes årligt.

Klager har anført, at sandsynligheden for, at rød glente yngler i området, underbygges af oplysninger fra Dansk Ornitologisk Forening, hvorefter den røde glente yngler i åbne landskaber med spredte skove, gerne i nærheden af vandløb, søer eller moser.[13] Klager har oplyst, at det netop er denne biotop, der er fremherskede ved Hallendrup, men at klager ikke leder efter reder i skovene, da der er tale om privatejede skove.

Klager er desuden uenig i det af bygherre anførte om, at rød glente snarligt fjernes fra rødlisten, idet rød glente er i tilbagegang i Spanien, Frankrig og Tyskland.[14]

2.4.5 Flagermus

Klager har oplyst, at der findes flagermus i området, men at klager ikke er bekendt med, hvilke arter. Klager har herefter påpeget, at flagermus er omfattet af Bern-konventionen og Bonn-konventionen, som begge er tiltrådt af Danmark, samt anført, at flagermus som følge af det høje beskyttelsesniveau er omfattet af en skærpet habitatbeskyttelse.

Klager har anført, at der ikke er foretaget undersøgelser senere end 2014, og at undersøgelser ikke dækker perioden fra september til juni, som udgør 75 % af året.

Klager har videre anført, at mortalitetsraten for flagermus er 10 til 15 flagermus pr. vindmølle pr. år, hvorfor mortaliteten med opstilling af seks vindmøller kan udgøre op til 90 flagermus årligt. Klager har desuden påpeget, at det ikke fremgår af VVM-redegørelsen, om området ved Hallendrup udgør et levested eller en trækkorridor for flagermus, hvor risikoen for drab er størst. Klager mener derfor ikke, at undersøgelsen fremstår dækkende eller tilstrækkelig til at udgøre et relevant oplysningsgrundlag, særligt når der henses til, at flagermus er nationalt og internationalt beskyttet.

Derudover har klager anført, at der ved undersøgelsen kun var opsat faste målestationer på to lokaliteter, som begge er beliggende i området for den sydlige møllegruppe. Klager har videre bemærket, at der kun er foretaget meget korte målinger med håndholdte måleinstrumenter

omkring den nordlige møllegruppe. Argumentet herfor er, at der i forvejen står møller, så det må forventes, at flagermusene er vant til møller på denne lokalitet. Klager har hertil påpeget, de nye møller er dobbelt så høje, som de eksisterende møller, og at rotorarealet på de nye møller vil blive øget betydeligt og dermed komme væsentlig tættere på læhegnet. Dette vil ifølge klager medføre en øget risiko for flagermusene.

Klager har bemærket, at beboere i Hallendrup ofte ser flagermus omkring deres ejendomme, men at der ifølge flagermusundersøgelsen slet ikke er flagermus i byen og omkring klagers boliger, som er mindre end 1 km fra nærmeste nordlige mølle. Det undrer klager, at der på samme kort er markeret, at der ikke er observeret flagermus og at der er observeret dværgflagermus på samme sted. Dette sætter ifølge klager tvivl ved rigtigheden af den udførte undersøgelse. I forlængelse heraf har klager oplyst, at klager kan sætte sig på gårdspladsen en lun sommeraften og se flagermusene med det blotte øje, når de dykker efter insekter. Hallendrup by består stort set ikke af andet end gamle bygninger og en betydelig andel af skov og store, gamle træer, hvilket ifølge undersøgelsen er et yndet opholdssted for en stor del flagermus.

Endvidere mener klager, at undersøgelsen er for gammel, når den er udfærdiget i sommeren 2014. Klager er uenig i opstillers begrundelse for, at undersøgelsen fortsat er gældende, idet klager mener, at der over en periode på knap 7 år unægtelig er sket vækst i læbæltet, som ligger tæt på den nordlige gruppe møller. Endvidere er der ifølge klager fældet træer i det lille skovområde, som ligger tæt på den nordligste mølle, hvorved søen er blevet mere tydelig og delvist fritlagt. Derudover har klager anført, at alt er vokset godt op på seks år, og at klager ser mange flagermus i området, hvorfor det ifølge klager bør undersøges nøjere, hvilke flagermusarter, der har levested i det pågældende område. Klager har desuden henvist til Danmark Naturfredningsforenings hjemmeside vedrørende artsbestemmelse af flagermus. [15]

2.4.6 Øvrige klagepunkter

Klager har anført, at bekendtgørelse nr. 1590 af 10. december 2014 om planlægning for vindmøller og den tidligere vindmøllebekendtgørelse[16] er ugyldige, idet de er udstedt uden forudgående miljøvurdering, således som det foreskrives i SMV-direktivet.[17]

Klager har oplyst, at en lokalplan eller et tillæg til en kommuneplan ikke opfylder betingelserne for at være undtaget af krav om miljøvurdering.[18] Det er derfor klagers opfattelse, at vindmøllebekendtgørelsen er ugyldig.

Klager har bemærket, at miljøministeriet generelt opfordrer kommunerne til at fortsætte opstillingen af vindmøller, uagtet at EU-domstolen i efterhånden flere domme har fastslået, [19] at planer og programmer, der fastlægger rammerne for en sektorspecifik regulering af arealanvendelsen for projekter, er omfattet af SMV-direktivet. Klager har dog påpeget, at det ikke er miljøministeriet, der afgør, hvordan SMV-direktivet skal fortolkes, men derimod EU-domstolen. Klager har herefter anført, at det er i direkte modstrid med den traktatfæstede forrang af EU-retten, hvis byrådet på grundlag af anvisninger fra miljøministeriet tilsidesætter den af EU-domstolen fastlagte fortolkning af EU-regler.

Klager har endvidere anført, at flere kommuner har stillet behandlingen af ansøgninger om opstilling af vindmøller i bero, indtil der foreligger en afklaring af bekendtgørelsernes forhold til EU-retten. Klager har hertil bemærket, at der allerede behandles en lang række klager med

tilsvarende indhold, hvorfor det anses for en skærpende omstændighed, at Favrskov Kommune har meddelt VVM-tilladelsen.

Derudover har klager oplyst, at der ikke siden 1. januar 2019 har foreligget en aftale mellem bygherre og ejeren af [A4], 8370 Hadsten, om at købe ejendommen. Klager har hertil anført, at det gennem hele sagsforløbet har været af afgørende betydning, at der er indgået forlig med alle de berørte ejendomshavere inden for en radius af 900 m. Klager har videre anført, at bygherre flere gange har informeret Favrskov Kommune om, at der var indgået forlig med alle, uden at dette var korrekt. Det er klagers opfattelse, at bygherre har afgivet urigtige oplysninger for at fremme beslutningsprocessen.

Klager har videre oplyst, at der senere er indgået forlig med de to berørte ejendomme. Klager mener dog, at lokalplanen er ugyldig, da den er vedtaget uden at der foreligger en aftale med ejeren af [A4], hvilket vindmølleopstillen var bevidst om.

Klagen indeholder desuden klagepunkter vedrørende plangrundlaget for området, herunder den samtidigt vedtagne lokalplan.

2.5 Favrskov Kommunes bemærkninger til klagen

2.5.1 Støj

Favrskov Kommune har oplyst, at der i VVM-redegørelsen er redegjort for, at alle støjkrav er overholdt. Kommunen har bemærket, at støjgrænserne, som gælder for støj ved institutioner, er 37 dB og 39 dB ved en vindstyrke på henholdsvis 6 m/s og 8 m/s. Kommunen har oplyst, at der i VVM-redegørelsen indgår støjberegninger på godkendte vindmøller som dokumenterer, at støjgrænserne er overholdt. Kommunen har videre oplyst, at støjgrænserne er illustreret på redegørelsens kort 3.2b, hvor den orange streg viser grænsen på 37 dB(A), og den røde streg viser grænsen på 42 dB(A). Kommunen har herefter påpeget, at den af klager omtalte ejendom ligger uden for den orange cirkel, hvilket betyder, at det beregnede støjniveau er under 37 dB(A).

2.5.2 Visualiseringer

Favrskov Kommunes har vurderet, at de gennemførte visualiseringer i tilstrækkeligt omfang belyser de visuelle påvirkninger, som vindmøllerne vil have på nabobeboelser og på landskabet.

Favrskov Kommune har oplyst, at visualiseringerne er fordelt ud fra et ønske om at belyse den visuelle påvirkning fra nærzone, mellemzone og fjernzone. Visualiseringerne udgør fotos af den eksisterende udsigt suppleret med fotos, hvor der er indlagt udsigten ved et gennemført vindmølleprojekt med seks vindmøller. Herudover er der for hver naboejendom foretaget en grafisk illustration af vindmøllernes synlighed. Dette er illustreret ved et luftfoto med indtegnede vinkler, som angiver hvorfra møllerne vil være synlige.

2.5.3 Grundvandssænkning

Favrskov Kommune har oplyst, at der på baggrund af prøveboringer er foretaget beregninger på behovet for grundvandssænkning, og at disse oplysninger er indbygget i VVM-redegørelsen. Kommunen har videre oplyst, at det anses for stærkt usandsynligt, at en midlertidig grundvandssænkning skulle kunne påvirke huse uden for afstandskravet på 600 m. Kommunen har henvist til, at tilladelse til grundvandssænkning skal meddeles på basis af en konkret ansøgning, som vil blive behandlet i henhold til vandforsyningsloven. Kommunen har ikke modtaget en konkret ansøgning om tilladelse til grundvandssænkning.

Endeligt har kommunen bemærket, at der endnu ikke er etableret et vådområde, hvilket der ellers henvises til i klagen.

2.5.4 Rød glente

Favrskov Kommune har oplyst, at videoerne, som er medsendt klagen, viser flyvende rød glente, og at de ifølge klager er taget i området, hvor vindmøllerne skal opstilles. Kommunen har bemærket, at videoerne dog ikke præcis kan stedfæstes.

Favrskov Kommune har videre oplyst, at videoerne viser enlige fugle og skulle være optaget i juli måned. Det kan ikke ses på videoerne, om der er tale om voksne fugle eller ungfugle, hvorfor det ikke kan fastslås, om der er tale om strejfende, ikke-ynglende ungfugle, eller om det er voksne individer, som muligvis kan have ynglet i et skovområde et stykke derfra.

Favrskov Kommune har bemærket, at fuglearten rød glente er i fremgang på nationalt niveau og i kommunen, selv om den er listet som sårbar på rødlisten. Arten yngler flere steder i kommunen og ses jævnligt omstrejfende mange steder i kommunen, blandt andet i området nordøst for Hadsten. Ifølge DOFbasens registreringer af ynglepar er der mindst 6 km til nærmeste ynglepar af rød glente, målt som den lineære afstand fra møllernes placering i Hallendrup.

Favrskov Kommune har påpeget, at der altid er en risiko for kollision med vindmøller, når det omhandler flyvende individer af fugle, herunder rovfugle, og flagermus. Med hensyn til rød glente er der ifølge kommunen uden tvivl flere strejfende fugle i området, ligesom arten også ses mange andre steder i kommunen. Der er ifølge kommunen ikke noget som indikerer, at der er ynglepar i området, hvilket underbygges af DOFbasens registreringer. Vindmøllerne opstilles i åbent land – og rød glente yngler i skovområder. Der er altid risiko for, at flyvende fugle heriblandt rød glente kan flyve mod vindmøller, og det kan ikke udelukkes, at enkelte individer kan blive dræbt af vindmøller. Kommunen har dog vurderet, at det ikke udgør nogen risiko for bestanden som helhed.

2.5.5 Flagermus

Det er Favrskov Kommunens vurdering, at 6 år gamle data stadig er inden for nyere tid, og at der ikke er noget, som indikerer, at bestandene af flagermus er specielt ændret i løbet af 6 år. Undersøgelserne viser, at der er mindst seks arter af flagermus, og alle de pågældende arter er almindeligt udbredte i store dele af Danmark. Kommunen har hertil oplyst, at der er foretaget registreringer i yngleperioden og lige efter, men ikke i vintersæsonen.

Favrskov Kommune har oplyst, at vindmøllerne placeres midt i åbent land, langt væk fra egnede ynglelokaliteter, og at der er ikke noget i undersøgelserne, som tyder på, at vindmøllernes placering er sammenfaldende med trækområder og vinterkvarterer for flagermus. Dermed er det kommunens vurdering, ligesom det også konkluderes i VVM-redegørelsen, at der ikke er væsentlige konflikter mellem vindmøllerne og forekomsten af flagermus i området.

Favrskov Kommune har supplerende anmodet bygherre om at kommentere på forholdet omkring flagermus, og bygherre har taget kontakt til en konsulent, som har medvirket til udarbejdelsen af flagermusundersøgelsen i 2014. Konsulenten har oplyst, at hvis der ikke er sket ændringer i landskabet i form af f.eks. væsentlige nye læbælter eller fældning af læbælter og skovområder siden tidspunktet for undersøgelsen, vil forekomsten af flagermus og trækruter være uændrede. Kommunen har på den baggrund vurderet, at flagermusundersøgelsen ikke er for gammel, da der ikke er sket ændringer af landskabsforholdene.

Favrskov Kommune har den 14. april 2021 indsendt et forslag udarbejdet af bygherres rådgiver om indledende driftsjustering og overvågning af vindmøllerne til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Det foreslås heri med henvisning til VVM-tilladelsens vilkår 18 og klagenævnspraksis, at der i en indkøringsperiode foretages driftsjustering fra solnedgang til to timer efter solnedgang, når vindhastigheden er under 5-6 m/s, og temperaturen er over 10 grader i perioden 15. juli til 15. oktober, og gennemføres supplerende overvågning af flagermusaktiviteten ved møllerne.

2.5.6 Øvrige klagepunkter

Vedrørende det af klager anførte om manglende miljøvurdering af vindmøllebekendtgørelsen har Favrskov Kommune oplyst, at plandokumenterne for projektet er baseret på den nugældende vindmøllebekendtgørelse,^[20] der er blevet miljøvurderet. Kommunen har hertil bemærket, at problemstillingen kun er aktuel for plandokumenter, der blev offentliggjort før februar 2019, og at afgørelsen og VVM-tilladelse dermed er truffet på et gyldigt grundlag.

2.6 Andre bemærkninger til klagen

Vindmølleopstiller er den 7. december 2020 fremkommet med bemærkninger til klagen.

2.6.1 Støj

Bygherre har oplyst, at det er en misforståelse, at der ikke må være beboelser eller områder til støjfølsom arealanvendelse inden for den gule støjcirkel, der fremgår af VVM-redegørelsens kort 3.2a og 3.2b. Kortene viser støjcirkler for niveauerne 32 dB(A), 37 dB(A), 42 dB(A), 47 dB(A) og 52 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s og for niveauerne 34 dB(A), 39 dB(A), 44 dB(A), 49 dB(A) og 45 dB(A) ved en vindhastighed på 8 m/s. Ligeledes viser kort 3.3 og kort 3.3.b cirkler ved både 17 dB(A) og 20 dB(A) lavfrekvens støj. Opstiller har oplyst, at den gule linje udgør en oplysning, men ikke en grænseværdi i henhold til vindmøllebekendtgørelsen.

I forlængelse heraf har opstiller bemærket, at børnehjemmet på [A8], 8370 Hadsten, ligger øst for afgrænsningen af støjkrav til områder med støjfølsom arealanvendelse. Gældende støjkrav er således overholdt, uanset om børnehjemmet betragtes som et område til støjfølsom anvendelse eller som beboelse. Påstanden om, at støjforholdene ikke skulle være overholdt, er således ikke korrekt.

2.6.2 Grundvandssænkning

Bygherre har oplyst, at der på baggrund af prøveboringer er foretaget beregninger vedrørende behovet for midlertidig grundvandssænkning, og at oplysningerne er indbygget i VVM-redegørelsen.

I forlængelse heraf har bygherre oplyst, at midlertidig grundvandssænkning er almindelig praksis i mange sammenhænge, og at grundvandssænkningen kun berører vand i de øverste jordlag, dvs. det overfladenære vand og ned til ca. 6 m dybde. Sænkningstragstens udbredelse på op til ca. 100-150 m fra møllefundament og den samlede oppumpet vandmængde for hele projektet er beregnet og vurderet af rådgivende ingeniørvirksomhed. Det fremgår endvidere, at den samlede vandmængde er mindre end 100.000 m³, der automatisk ville medføre krav om tilladelse til grundvandssænkning. Den midlertidige sænkning skal dog anmeldes til kommunen, før arbejdet igangsættes, og der skal søges om afledning af vandet ved en nedsivnings- eller udledningstilladelse. Favrskov Kommune har forholdt sig til projektets mulige påvirkning af grundvand, vandløb og terrestrisk natur.

Det er ifølge bygherre stærkt usandsynligt, at en midlertidig grundvandssænkning skulle kunne påvirke huse uden for afstandskravet på 600 m. Desuden har bygherre bemærket, at der skal gennemføres geotekniske undersøgelser forud for endeligt design og teknisk godkendelse af vindmøllefundamenterne.

2.6.3 Rød glente

Bygherre har påpeget, at man i Dansk Ornitologisk Forenings medlemsblad netop har kunne læse, at rød glente de sidste 20 år er gået frem med 528 %. Bygherre har herefter anført, at fremgangen medfører en sandsynlighed for, at rød glente ryger af rødlisten ved næste opdatering.

Derudover har bygherre påpeget, at rød glente har den største udbredelse i Danmark langs motorvejsnettet. Langs stort set hele den østjyske motorvej ses glenterne ofte hænge og spejde efter trafikdræbte dyr. Bygherre har i forlængelse heraf anført, at rød glente ifølge tyske undersøgelser er relativt sårbar over for vindmøller, især når vindmøllerne opstilles tæt på rederne. Rederne anlægges i store træer, typisk i sammenhængende skovområder. Bygherre har videre anført, at der ud fra vurderinger af kort og fotos fra mølleområdet ikke er nogle oplagte steder for en glenterede, men at der ingen tvivl er om, at der en gang imellem kommer glenter forbi lige som alle andre steder langs motorvejen. Bygherre har videre påpeget, at der i henhold til DOFbasen er 8 km til nærmeste registrerede ynglested.

Derudover har bygherre bemærket, at rødlisten ikke har samme juridiske vægt som lovgivning omkring Natura 2000, og at der således ikke er et ultimativt forbud imod at lave projekter, der potentielt kan udgøre en risiko for rødlistede arter.

Bygherre har desuden gjort opmærksom på Miljø- og Fødevarerklagenævnets tidligere bemærkninger og afgørelse af 22. november 2017 vedrørende opstilling af to vindmøller på [A9] i Odder Kommune.[21] Her har nævnet lagt vægt på, at rød glente ikke er på udpegningsgrundlaget for et nærliggende fuglebeskyttelsesområde, og at forstyrrelsen af eventuelle ynglepar inden for et par kilometers afstand vil være minimal og ikke vil skade fuglenes levested eller den nationale eller østjyske bestand af rød glente.

2.6.4 Flagermus

Bygherre har oplyst, at det på baggrund af Naturstyrelsens anbefalinger tidligt i planlægningsforløbet blev besluttet at udføre feltundersøgelser til vurdering af projektets potentielle påvirkning af flagermusarter. Vindmølleprojektet har været under udvikling og er blevet tilpasset over flere år. Bygherre har videre oplyst, at det i forbindelse med udarbejdelse af VVM-redegørelsen blev vurderet, at de gennemførte feltundersøgelser fortsat var dækkende.

Opstiller har efterfølgende bedt ekstern natur- og miljørådgiver om en supplerende vurdering af flagermusforholdene ved Hallendrup. Den supplerende vurdering af 25. november 2020 bekræfter, at projektet kan gennemføres uden påvirkning af flagermusbestandene i området eller den økologiske funktionalitet. Opstiller har vedlagt vurderingen.

Derudover har bygherre påpeget, at Favrskov Kommune i VVM-tilladelsen har sikret sig mulighed for overvågning og eventuel iværksættelse af afværgeforanstaltninger, hvis det mod forventning skulle vise sig, at vindmøllerne har en negativ påvirkning af flagermus.

Det fremgår af vurderingen, at projektet efter flagermusundersøgelsen er blevet udvidet fra tre til seks vindmøller, hvilket potentielt kan medføre en ændring af risikovurderingen i forhold til flagermus.

Ud fra en vurdering af landskabet og baseret på de registreringer, der blev foretaget i 2014, har bygherre dog vurderet, at vurderingen og risikoen ikke er ændret væsentligt. Dette skyldes primært, at alle møller opstilles i åbne landskaber med god afstand til skove, fugtige områder og væsentlige læhegn. Dette gør, at landskabet ikke er attraktivt for flagermus. Det skyldes også, at hele projektområdet ligger tæt op af den trafikerede østjyske motorvej, og at flagermus ifølge engelske undersøgelser normalt undgår områder med store veje med op til 1,5 km. Derudover har bygherre oplyst, at de tre nordlige møller, der ikke var med i det oprindelige projekt, erstatter fire eksisterende, mindre møller. Dette betyder, at området i forvejen var påvirket af vindmøller i en årrække og derfor allerede nu må forventes ikke at være attraktivt for flagermus.

Bygherre har desuden oplyst, at der i forbindelse med undersøgelserne i 2014 blev lyttet efter flagermus omkring [A10] og i Hallendrup By, som ligger vest og nord for møllerne, og udgør de potentielt bedste flagermusområder i nærheden af de nye møller. Begge steder blev der kun fundet få flagermus og kun de almindelige arter dværgflagermus og sydflagermus.

Samlet har bygherre vurderet, at der ikke er sket væsentlige landskabelige ændringer eller andre forhold, der kunne betyde en væsentlig ændring i forekomsten af flagermus i området. Bygherre har derfor vurderet, at projektet kan gennemføres uden, at der sker en påvirkning af flagermusbestandene i området eller den økologiske funktionalitet.

2.6.5 Øvrige klagepunkter

Bygherre har anført, at sammenligningen med EU-Domstolens dom i sag C-290/15 kun er relevant for sager baseret på den tidligere danske vindmøllebekendtgørelse, som ikke var miljøvurderet. Henvisninger i VVM-redegørelsen er baseret på den nugældende bekendtgørelse, der er blevet miljøvurderet. Problemstillingen er efter bygherres vurdering kun aktuel for plandokumenter, der blev offentliggjort før februar 2019.

3. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse

3.1 Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse

Det fremgår af § 11, stk. 1, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, at nævnet kan begrænse sin prøvelse af en afgørelse til de forhold, der er klaget over.

Det følger endvidere af § 11, stk. 2, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, at nævnet kan begrænse sin prøvelse til de væsentligste forhold.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i denne klagesag fundet anledning til at behandle følgende forhold:

1. Støj
2. Visualiseringer
3. Grundvand
4. Påvirkning af fugle (rød glente)
5. Påvirkning af bilag IV-arter (flagermus)

Efter nævnets vurdering er der ikke med klagen i øvrigt fremkommet forhold, der kan føre til ændringer af førsteinstansens afgørelse.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at nævnet ikke har kompetence til at behandle klagepunkter, som vedrører plangrundlaget, herunder forligsprocessen. Denne kompetence tilfalder Planklagenævnet. Nævnet bemærker i relation til forligsprocessen herudover, at opfyldelsen af VVM-tilladelsens vilkår om, at bl.a. ejendommen [A4] skal nedlægges som beboelse inden projektets påbegyndelse, hører under Favrskov Kommune som tilsynsmyndighed.

3.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger

3.2.1 Indledende bemærkninger

Overgangsregler

Planlovens regler om VVM er med ikrafttrædelse af miljøvurderingsloven den 16. maj 2017 ophævet, hvorefter VVM-tilladelser efter planloven i den ny miljøvurderingslov er afløst af tilladelser efter lovens § 25. Det følger dog af miljøvurderingslovens § 57, stk. 8, at de hidtil

gældende regler i §§ 11 g-i i lov om planlægning og i bekendtgørelse nr. 1832 af 16. december 2015 fortsat finder anvendelse på konkrete projekter omfattet af denne lov, hvis den kompetente VVM-myndighed inden ikrafttrædelsestidspunktet for loven har truffet enten screeningsafgørelse eller har offentliggjort en kort beskrivelse af hovedtrækkene af det påtænkte anlæg med henblik på at indkalde ideer og forslag fra offentligheden og berørte myndigheder til brug for afgrænsningen af VVM-redegørelsens indhold. Af forarbejderne til bestemmelsen[22] fremgår det, at bestemmelsen skal sikre, at ansøgninger, der er indgivet før lovens ikrafttræden og ikke er færdigbehandlet på tidspunktet for lovens ikrafttræden, fortsat kan behandles i henhold til de hidtidige gældende regler.

Inden den nye miljøvurderingslovs ikrafttrædelse var VVM-bekendtgørelse nr. 1440 af 23. november 2016 om vurdering af visse offentlige og private anlægs virkning på miljøet (VVM) gældende. Af bekendtgørelsens § 17, stk. 2, fremgår det, at denne ikke finder anvendelse for skriftlige anmeldelser af projekter indgivet før den 1. januar 2017. For sådanne anmeldelser finder reglerne i bekendtgørelse nr. 957 af 27. juni 2016 om vurdering af visse offentlige og private anlægs virkning på miljøet (VVM) anvendelse.

Favrskov Kommune har i perioden fra den 1. januar 2017 til den 31. januar 2017 foretaget indkaldelse af ideer og forslag for at fastlægge indholdet i VVM-redegørelsen. Denne sag behandles derfor efter det dagældende regelsæt. Henvisninger til planloven og VVM-bekendtgørelsen vil i det følgende derfor være til reglerne i den dagældende planlov og bekendtgørelse nr. 957 af 27. juni 2016.

Prøvelsens omfang

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at miljøvurderingslovens § 57, stk. 8, henset til bestemmelsens formål, også må gælde for nævnets prøvelse i klagesager, hvor ansøgningen er indgivet før lovens ikrafttræden, og der er truffet screeningsafgørelse eller foretaget en scoping, men hvor ansøgningen ikke er færdigbehandlet på tidspunktet for lovens ikrafttræden.

Efter den dagældende bestemmelse i planlovens § 58, stk. 1, nr. 3, kan Miljø- og Fødevareklagenævnet tage stilling til retlige såvel som skønsmæssige spørgsmål i forbindelse med afgørelser om tilladelser efter regler fastsat af miljøministeren i henhold til planlovens § 11 g, stk. 3. Nævnet kan således foretage en fuld prøvelse af VVM-tilladelsen.

Efter den dagældende bestemmelse i planlovens § 58, stk. 1, nr. 4, kan Miljø- og Fødevareklagenævnet alene tage stilling til retlige spørgsmål i forbindelse med kommunens afgørelser om andre forhold, der er omfattet af planlovens § 11 g om VVM og regler fastsat i henhold til §§ 11 g og 11 h. Nævnet kan i forbindelse med en klage over VVM-tilladelsen således alene foretage en retlig efterprøvelse af VVM-redegørelsen.

Retlige spørgsmål omfatter alle spørgsmål om lovligheden eller gyldigheden af truffede afgørelser, herunder fortolkning eller forståelse af lovbestemmelser samt overholdelse af almindelige forvaltningsretlige grundsætninger om saglige hensyn, lighed og proportionalitet. Det er således et retligt spørgsmål, om VVM-bekendtgørelsens bestemmelser er overholdt, herunder om mindstekravene til en VVM-redegørelse er opfyldt, som bl.a. fastlagt ved EU-Domstolens praksis. Det er ligeledes et retligt spørgsmål, om der er sket overholdelse af EU's habitatdirektiv og fuglebeskyttelsesdirektiv og den af EU-Domstolen fastlagte praksis for administrationen heraf.

Klage over retlige spørgsmål skal ses i modsætning til klage over skønsmæssige spørgsmål, som omfatter myndighedernes konkrete vurdering og afvejning af hensyn ved behandling af en VVM-sag. Miljø- og Fødevarerklagenævnet kan dermed ikke ved en retlig vurdering tage stilling til, om en afgørelse er hensigtsmæssig eller rimelig i forhold til f.eks. omboendes interesser.

Endvidere fastlægger VVM-reglerne ikke i sig selv grænser for, hvad myndighederne kan beslutte af politiske, økonomiske eller andre grunde, men stiller alene krav til grundlaget for beslutningerne og til procedurerne herfor. Begrænsninger i niveauet for tilladelige miljøpåvirkninger følger af anden lovgivning.

VVM-reglerne

Det fremgår af planlovens § 11 g, at enkeltanlæg, der må antages at påvirke miljøet væsentligt, ikke må påbegyndes, før der er udarbejdet en redegørelse for anlæggets miljømæssige konsekvenser (VVM-pligt). De nærmere regler om, hvilke anlæg der er omfattet af VVM-pligten, fremgår i medfør af planlovens § 11 h, stk. 1.

Før etablering, udvidelse eller ændring af anlæg opført på VVM-bekendtgørelsens bilag 1 eller 2 skal bygherre indgive skriftlig anmeldelse til kommunalbestyrelsen, jf. bekendtgørelsens § 2, stk. 1.

Et VVM-pligtigt anlæg må efter VVM-bekendtgørelsens § 2, stk. 8, nr. 2, ikke påbegyndes, før den kompetente myndighed skriftligt har meddelt tilladelse (VVM-tilladelse) til at påbegynde anlægget efter en vurdering af anlæggets virkning på miljøet (VVM-procedure) i henhold til bestemmelserne i § 7.

Forud for igangsættelsen af arbejdet med VVM-redegørelsen for anlæggets forventede væsentlige virkninger på miljøet, offentliggør den kompetente myndighed VVM-bekendtgørelsens § 4, stk. 1, en kort beskrivelse af hovedtrækkene af det påtænkte anlæg med henblik på at indkalde ideer og forslag fra offentligheden og berørte myndigheder til brug for fastlæggelsen af VVM-redegørelsens indhold (scoping).

VVM-bekendtgørelsens § 5, stk. 1 fastsætter, at den kompetente myndighed udarbejder en VVM-redegørelse, der indeholder en vurdering af anlæggets virkning på miljøet. Redegørelsen udarbejdes på grundlag af den i § 4, stk. 1, foretagne scoping.

Efter VVM-bekendtgørelsens § 5, stk. 2, skal VVM-redegørelsen påvise, beskrive og vurdere anlæggets direkte og indirekte virkninger på følgende faktorer: 1) mennesker, fauna og flora, 2) jordbund, vand, luft, klima og landskab, 3) materielle goder og kulturarv, samt 4) samspillet mellem disse faktorer.

På grundlag af den foretagne høring efter VVM-bekendtgørelsens § 6, træffer den kompetente myndighed efter § 7, stk. 1, afgørelse om, hvorvidt anlægget kan tillades. I forbindelse med VVM-tilladelsen skal der stilles de vilkår, som er nødvendige for at fjerne eller reducere de væsentlige virkninger på miljøet, som anlægget giver anledning til, og som er påvist i VVM-redegørelsen.[23]

Habitatreglerne og samspillet med VVM-reglerne

Habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, pålægger medlemsstaterne at indføre en streng beskyttelsesordning i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i direktivets bilag IV. Ordningen skal efter bestemmelsens litra (d) blandt andet omfatte et forbud mod beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- eller rasteområder.

Habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, litra d, er i dansk lovgivning navnlig implementeret ved reglerne i habitatbekendtgørelsen. Efter habitatbekendtgørelsen, som den var affattet før miljøvurderingslovens ikrafttræden,[24] kan der ikke gives VVM-tilladelse efter planloven til et projekt, hvis det ansøgte kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder for bilag IV-arter, jf. bekendtgørelsens § 10, stk. 1, nr. 1, jf. § 7, stk. 1, nr. 1. Vurderingen skal fremgå af afgørelsen, jf. 10, stk. 2.

3.2.2 Ad 1) Støj

Efter VVM-bekendtgørelsens bilag 4, jf. § 5, stk. 3, skal en VVM-redegørelse bl.a. indeholde oplysninger om anlæggets såvel kortsigtede som langsigtede virkninger på miljøet, som følge af bl.a. støjbelastning, samt et skøn efter type og mængde over forventede emissioner, herunder støj, i forbindelse med driften af det foreslåede projekt. Derudover skal der være en beskrivelse af, hvilke metoder, der er anvendt til forudberegningen af virkningerne på miljøet.

Vedrørende metode fremgår det af VVM-vejledningen, at sigtet er at give læseren mulighed for at vurdere, om de valgte beregningsmetoder er dækkende og tilstrækkeligt anerkendte til at være hensigtsmæssige ved vurderingen af miljøpåvirkningerne fra projektet.[25]

Der er således ikke noget krav efter VVM-reglerne til en bestemt beskyttelse af miljøet eller naturen, herunder at bestemte grænseværdier skal overholdes, eller at der skal benyttes bestemte metoder for beregningen. Regler herom følger af særlovgivningen.

Favrskov Kommune har i VVM-tilladelsen af 9. juli 2020 dog lagt til grund, at der i VVM-redegørelsen er redegjort for, at vindmøllerne overholder kravene til støj i vindmøllebekendtgørelsen.

Det følger af vindmøllebekendtgørelsens § 4, stk. 1, nr. 1, at den samlede støjbelastning fra vindmøller ikke må overstige 44 dB(A) ved en vindhastighed på 8 m/s og 42 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s i det mest støjbelastede punkt ved udendørs opholdsarealer højst 15 m fra beboelse i det åbne land.

Det fremgår af vindmøllebekendtgørelsens § 4, stk. 1, nr. 2, at den samlede støjbelastning fra vindmøller ikke må overstige 39 dB(A) ved en vindhastighed på 8 m/s og 37 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s i det mest støjbelastede punkt i området til støjfølsom arealanvendelse.

Klager har anført, at VVM-redegørelsens kort 3.2a viser, at der ikke er beboelse inden for den gule linje, bortset fra vindmølleopstillers egen bolig. Klager er ikke enig i dette, idet et børnehjem beliggende på [A8], 8370 Hadsten, ligger inden for den gule linje. Klager har anført, at børnehjemmet dermed ligger inden for det område, hvor grænseværdien for støjfølsom anvendelse er overskredet. Videre har klager anført, at det må være en væsentlig fejl, at støjforholdene for børnehjemmet ikke er nøjere belyst.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at VVM-redegørelsen i tilstrækkeligt omfang redegør for forhold i relation til støj, og at mindstekravene til en VVM-redegørelse er opfyldt. Nævnet finder herunder, at VVM-redegørelsen i tilstrækkelig grad også belyser støjforholdene i forhold til børnehjemmet på [A8], 8370 Hadsten. Nævnet finder endvidere, at påvirkningen fra støj er tilstrækkeligt behandlet i selve VVM-tilladelsen, og finder ikke grundlag for at tilsidesætte Favrskov Kommunes vurdering heraf.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har ved vurderingen lagt vægt på, at der er udarbejdet støjberegninger i programmet WindPRO efter de beregningsmetoder, som er fastsat i vindmøllebekendtgørelsen, og at der på den baggrund er foretaget en vurdering af de støjmæssige påvirkninger fra projektet. Der er endvidere udarbejdet tabeller og kort, der som illustrerer støjbelastningen fra projektet, og hvor det er muligt at se og bedømme udstrækningen af den støjmæssige påvirkning.

Dernæst har Miljø- og Fødevarerklagenævnet lagt vægt på, at det i VVM-redegørelsen er vurderet, at vindmøllebekendtgørelsens støjkrav er overholdt ved alle nabobeboelser.

For så vidt angår støjpåvirkningen ved børnehjemmet, lægger Miljø- og Fødevarerklagenævnet oplysningerne fra Favrskov Kommune til grund, om at børnehjemmet er omfattet af støjgrænserne for områder til støjfølsom arealanvendelse, jf. vindmøllebekendtgørelsens § 4, stk. 1, nr. 2. Nævnet bemærker endvidere, at børnehjemmet på VVM-redegørelsens kort 3.2a over beregnet støjbelastning som anført af kommunen ses at ligge uden for den orange linje, hvilket betyder, at det beregnede støjniveau ved institutionen er under støjgrænsen ved støjfølsom arealanvendelse på 37 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s. Det er nævnets vurdering, at det forhold, at børnehjemmet ligger inden for den gule linje på støjkortet, ikke kan medføre et andet resultat, idet den gule linje på støjkortet markerer en støjpåvirkning på 32 dB(A) ved en vindhastighed på 6 m/s, og en placering inden for linjen dermed ikke indebærer, at grænseværdien ved støjfølsom arealanvendelse overskrides.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har videre lagt vægt på, at der ved projektets VVM-tilladelse er stillet vilkår om, at bygherre inden for tre måneder efter møllerne er sat i drift skal få foretaget en støjmåling af et dertil akkrediteret firma. Det fremgår endvidere, at hvis målinger og beregninger viser, at vindmøllerne ikke overholder vindmøllebekendtgørelsens fastlagte grænseværdier for støj, skal der foretages støjdæmpning, der sikrer, at støjen nedbringes. Hvis det ikke er muligt at nedbringe støjen, så støjgrænseværdierne er overholdt, skal driften af vindmøllerne indstilles.

Vedrørende det af klager anførte om manglende strategisk miljøvurdering af vindmøllebekendtgørelsen bemærker Miljø- og Fødevarerklagenævnet, at Favrskov Kommune ifølge sagens oplysninger har vurderet støjbelastningen i henhold til den nugældende vindmøllebekendtgørelse,^[26] som VVM-redegørelsen henviser til, og som har været undergivet strategisk miljøvurdering. Allerede på den baggrund finder nævnet, at VVM-tilladelsen ikke er ugyldig som følge af de anførte EU-domme. Det gælder uanset, at nævnet bemærker, at kommunen i VVM-tilladelsens vilkår har henvist til den tidligere vindmøllebekendtgørelse fra 2015.

3.2.3 Ad 2) Visualiseringer

VVM-bekendtgørelsens bilag 4, jf. § 5, stk. 3, fastslår, at det i en VVM-redegørelse skal beskrives, hvilke betydelige virkninger et planlagt anlæg kan få på omgivelserne, herunder navnlig virkninger på landskabet.

VVM-bekendtgørelsen indeholder ikke et krav om visualiseringer, men forudsætter en beskrivelse og vurdering af landskabet. Der er således ikke særlige krav til indholdet eller omfanget af visualiseringer. Selvom der ikke er et lovkrav om visualiseringer, bliver visualisering ofte brugt i forbindelse med en VVM-redegørelse. En visualisering kan beskrives som en afbildning af et påtænkt anlæg, der skal skabe overblik, forståelse og en – så realistisk som muligt – oplevelse af anlæggets påvirkning af omgivelserne. Visualiseringer er et nyttigt værktøj til at give beslutningstagere og borgere oplysninger om, hvordan man må forestille sig, at projektet vil se ud.

Klager har anført, at der ikke er udarbejdet visualiseringer fra de nærmeste boliger i nærzonen, og at der ikke ses at være foretaget retvisende visualiseringer fra midten af de små tætliggende landsbyer. Derudover har klager anført, at visualiseringerne for en dels vedkommende ikke er optaget med 50 mm objektiv og derfor ikke gengiver korrekt, hvordan vindmøllerne vil opfattes.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at VVM-redegørelsen indeholder en tilstrækkelig beskrivelse af vindmøllernes visuelle påvirkning af omgivelserne. Nævnet finder endvidere, at påvirkningen er tilstrækkeligt behandlet i selve VVM-tilladelsen, og finder ikke grundlag for at tilsidesætte Favrskov Kommunes vurdering heraf.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ved vurderingen lagt vægt på, at VVM-redegørelsen indeholder visualiseringer foretaget i programmet WindPRO, som viser den påvirkning, projektet vurderes at ville medføre fra forskellige områder omkring vindmøllerne. Nævnet har endvidere lagt vægt på, at det i VVM-redegørelsen er vurderet, at der vil være en visuel påvirkning fra projektet, og at denne er konkret beskrevet ved brug af de foretagne visualiseringer.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder desuden ikke grundlag for at tilsidesætte Favrskov Kommunes valg af fotostandpunkter, hvor der efter det af kommunen oplyste er lagt vægt på at vise projektets påvirkning af landskabet og områder, hvor folk færdes, i nærzone, mellemzone og fjernzone.

Endvidere finder Miljø- og Fødevareklagenævnet, at det ikke kan anses for en mangel ved VVM-redegørelsen, at der ved visualiseringer nr. 1, 2, 4, 8, 9, 11 og 13 er anvendt en bredere billedvinkel, end hvad der svarer til et 50 mm objektiv. Nævnet har lagt vægt på, at formålet har været at få alle møllerne vist, samt på oplysningerne om, at eksisterende landskabselementer vises med samme beregningsmetode som vindmøllerne, hvorved møllerne placeres korrekt og i rette proportioner, og at man ved anvendelse af en bredere billedvinkel stadig får en målfast illustration af vindmøllerne i forhold til de øvrige terrænelementer.

3.2.4 Ad 3) Grundvand

VVM-bekendtgørelsens bilag 4, jf. § 5, stk. 3, fastslår, at der i en VVM-redegørelse skal beskrives et skøn efter type og mængde over forventede reststoffer og emissioner i forbindelse med driften af det foreslåede projekt, herunder jordbund og vand.

VVM-redegørelsen skal desuden indeholde en beskrivelse af de foranstaltninger, der tænkes anvendt med henblik på at undgå, nedbringe og om muligt neutralisere skadelige virkninger på miljøet.

Klager har anført, at grundvandssænkningen kan få betydelige konsekvenser for det omkringliggende vådområde, drikkevandet og boligerne i området. Klager har videre anført, at der ikke kan gives tilladelse, før der foreligger en grundvandsundersøgelse og geoteknisk undersøgelse.

Derudover er det efter klagers opfattelse betænkeligt, at bygherre anvender en anslået oppumpningsvandmængde lige under 100.000 m², da der netop skal søges om særskilt tilladelse, hvis vandmængden ligger over denne grænse.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at VVM-redegørelsen i tilstrækkeligt omfang redegør og beskriver den miljømæssige påvirkning fra den midlertidige grundvandssænkning. Nævnet finder endvidere, at påvirkningen er tilstrækkeligt behandlet i vilkårene for selve VVM-tilladelsen, og finder ikke grundlag for at tilsidesætte Favrskov Kommunes vurdering i den forbindelse.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har lagt vægt på, at VVM-redegørelsen indeholder en beskrivelse af områdets geologi og grundvand. Der er endvidere udarbejdet tabeller og kort, der som illustrerer prøveborings resultater og grundvandssænkningens forventede udbredelse, og hvor det er muligt at se og bedømme udstrækningen af påvirkningen.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har endvidere lagt vægt på, at det fremgår af VVM-redegørelsen, at den sydligste vindmølle (mølle nr. 1) opstilles på lavbundsareal, der er kortlagt som ingen risiko for okkerudledning (okkerklasse IV), mens de øvrige vindmøller opstilles højere i landskabet, og at der således ikke forventes nogen risiko for okkerudledning til vandløb og søer. Det fremgår desuden, at der som følge af de registrerede lerlag under møllere nr. 4 og 5 skal foretages flere analyser til sikring af fundamenternes tilpasning til de konkrete geotekniske forhold.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har desuden lagt vægt på, at det i VVM-redegørelsen indgår, at projektet etableres i et område med særlige drikkeinteresser, men at vindmøller ikke anses for at udgøre særligt grundvandstruende anlæg, hvorfor en grundvandsundersøgelse heller ikke anses for påkrævet.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har desuden lagt vægt på, at VVM-redegørelsen forholder sig til projektets påvirkninger på nærliggende vandboringer, og at de nærmeste nitratfølsomme indvindingsområder oplyses at ligge ca. 300 m fra nærmeste mølle. Nævnet har endvidere lagt vægt på, at VVM-redegørelsens kort 6.1 viser, at de nærmeste vandboringer, beskyttede vandløb og naturområder samt naboejendomme ligger uden for de områder, som den midlertidige grundvandssænkning forventes at kunne påvirke. Nævnet lægger endvidere vægt på det anførte af Favrskov Kommune, hvorefter det må anses for stærkt usandsynligt, at en midlertidig grundvandssænkning skulle kunne påvirke huse uden for afstandskravet på 600 m.

Yderligere har Miljø- og Fødevarerklagenævnet lagt vægt på, at der i VVM-tilladelsen er stillet vilkår om, at den midlertidige grundvandssænkning skal anmeldes til Favrskov Kommune, og at der skal søges om afledning af vandet ved en nedsivnings- eller udledningstilladelse. Der vil således ved særskilt tilladelse efter anden lovgivning blive stillet vilkår, så eventuel forurening

forhindres. Nævnet bemærker i den forbindelse, at der ikke er noget til hinder for, at en kommune meddeler VVM-tilladelse til et projekt, selv om realiseringen af projektet helt eller delvist afhænger af en nedslivnings- eller udledningstilladelse, som endnu ikke er meddelt.

3.2.5 Ad 4) Påvirkning af fugle (rød glente)

Efter VVM-bekendtgørelsens bilag 4, jf. § 5, stk. 3, skal en VVM-redegørelse indeholde en beskrivelse af anlæggets betydelige virkninger på omgivelserne, herunder navnlig virkningerne på fauna og flora. Beskrivelsen skal omfatte virkningerne på akut truede, sårbare, sjældne eller fredede plante- og dyrearter eller arter som Danmark i international sammenhæng har et særligt ansvar for.

Af fuglebeskyttelsesdirektivets artikel 4 fremgår det bl.a., at:

"1. For arter, som er anført i bilag 1, træffes der særlige beskyttelsesforanstaltninger med hensyn til deres levesteder for at sikre, at de kan overleve og formere sig i deres udbredelsesområde.

[...]

Medlemsstaterne udlægger som særligt beskyttede områder navnlig sådanne områder, som med hensyn til antal og udstrækning er bedst egnede til beskyttelse af disse arter, idet der tages hensyn til behovet for at beskytte arterne i det geografiske sø- og landområde, hvor dette direktiv finder anvendelse.

[...]

4. Medlemsstaterne træffer egnede foranstaltninger med henblik på i de i stk. 1 og 2 nævnte beskyttede områder at undgå forurening eller forringelse af levestederne samt forstyrrelse af fuglene, i det omfang en sådan forurening, forringelse eller forstyrrelse har væsentlig betydning for formålet med denne artikel. Medlemsstaterne bestræber sig på at undgå forurening eller forringelse af levesteder også uden for disse beskyttede områder."

Fuglebeskyttelsesdirektivet er i dansk ret primært implementeret dels i form af en områdebeskyttelse (de udpegede fuglebeskyttelsesområder, som indgår i en række af Natura 2000-områderne) og dels i form af en artsbeskyttelse (artsfredningsbekendtgørelsen[27] samt jagtloven[28]).

Det fremgår af direktivets artikel 4, stk. 1, at for arter, som er anført i direktivets bilag I, træffes der særlige beskyttelsesforanstaltninger med hensyn til deres levesteder for at sikre, at de kan overleve og formere sig i deres udbredelsesområde.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at direktivets artikel 4, stk. 4, 2. pkt., også har en vis selvstændig betydning. Med "levesteder" menes både områder, hvor fuglene yngler, og områder, som fuglene regelmæssigt gæster for at fælde fjer, raste eller overvintre. Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med direktivets artikel 2, jf. artikel 1, ifølge hvilken medlemsstaterne træffer alle nødvendige foranstaltninger til at opretholde eller tilpasse bestanden af alle vilde fuglearter på et niveau, som især imødekommer økologiske, videnskabelige og kulturelle krav og samtidig tilgodeser økonomiske og rekreative hensyn. Bestemmelsen i artikel 4, stk. 4, 2. pkt., skal desuden ses i sammenhæng med artikel 4, stk. 4, 1. pkt., som gælder for bilag 1-fugle samt trækfugle, jf. artikel 4, stk. 1 og 2.

Af Miljøstyrelsen habitatvejledning fremgår ligeledes, at i sager omfattet af miljøvurderingspligt skal en vurdering af eventuel påvirkning af fugle indarbejdes i miljøvurderingen, mens vurderingen i andre sager skal fremgå af afgørelsens begrundelse. Vurderingen skal angive, om der kan ske påvirkning af vilde fugle og deres levesteder i og uden for Natura 2000-områder. Det fremgår endvidere, at medlemsstaterne ifølge EU-Domstolens praksis især er forpligtede til at bevare levesteder og populationer for truede fuglearter eller arter i tilbagegang.[29]

Klager har anført, at det er en væsentlig fejl, at VVM-redegørelsen ikke indeholder en udførlig beskrivelse af yngleforhold for fuglearten rød glente. Klager er desuden uenig i det af bygherre anførte om, at rød glente snarligt fjernes fra rødlisten, idet rød glente er i tilbagegang i Spanien, Frankrig og Tyskland.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet konstaterer indledningsvis, at rød glente er omfattet af fuglebeskyttelsesdirektivets bilag I.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at der i VVM-redegørelsen er foretaget en tilstrækkelig vurdering af den sandsynlige væsentlige indvirkning på miljøet i forhold til rød glente, herunder til belysning af, om projektet kan medføre sådanne forringelser af levesteder for rød glente, som omhandlet i fuglebeskyttelsesdirektivets artikel 4, stk. 4, 2. pkt. Nævnet finder endvidere, at forholdet er tilstrækkeligt behandlet i selve VVM-tilladelsen, og finder ikke grundlag for at tilsidesætte Favrskov Kommunes vurdering heraf. Det forhold, at klager har observeret forekomster af rød glente, kan ikke føre til et andet resultat.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har indledningsvis lagt vægt på, at det fremgår af VVM-tilladelsens begrundelse, at vindmøllerne opstilles på opdyrkede arealer, hvor de kun vil have en mindre betydning for biodiversiteten, fugle og dyrelivet. Endvidere har nævnet lagt vægt på, at projektområdet ikke ligger i nærheden af et fuglebeskyttelsesområde eller et Ramsarområde, og at projektområdet derfor ikke vurderes som en særlig vigtig eller udsat fuglelokalitet. Nævnet har endvidere lagt vægt på, at VVM-redegørelsen indeholder en oversigt over de nærmeste fuglelokaliteter og selve projektområdet, ligesom der er inddraget tilgængelig viden om fugle i området fra DOFbasen.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har endvidere lagt vægt på, at det fremgår af VVM-redegørelsen, at rød glente er registreret i nærheden af projektområdet, men at arten ikke er observeret som ynglefugl, og at det tyder på, at projektområdet ikke er af særlig betydning for rovfugle. I den forbindelse har nævnet lagt vægt på, at det i VVM-redegørelsen er vurderet, at der sandsynligvis vil forekomme tab af enkeltindivider af fugle ved kollision, men forventeligt ingen sjældne eller sårbare arter, og at projektet derfor ikke vil have væsentlig effekt på lokale eller nationale bestande af fugle.

Derudover har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på Favrskov Kommunes oplysning om, at der ifølge DOFbasens registreringer er mindst 6 km til næste ynglepar af rød glente.

Det forhold, at klager efter det oplyste har observeret rød glente i området, kan ikke føre til et andet resultat. For så vidt angår de indsendte videooptagelser af fugle, har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på det af Favrskov Kommune anførte om, at det ikke ud fra videoerne kan fastslås, om der er tale om strejfende ungfugle, eller om det er voksne individer, som muligvis kan have ynglet i et skovområde et stykke fra projektområdet.

3.2.6 Ad 5) Påvirkning af bilag IV-arter (flagermus)

Efter VVM-bekendtgørelsens bilag 4, jf. § 5, stk. 3, skal en VVM-redegørelse indeholde en beskrivelse af anlæggets betydelige virkninger på omgivelserne, herunder navnlig virkningerne på fauna og flora. Beskrivelsen skal omfatte virkningerne på akut truede, sårbare, sjældne eller fredede plante- og dyrearter eller arter som Danmark i international sammenhæng har et særligt ansvar for.

Beskyttelsen af yngle- og rasteområder for bilag IV-arter efter habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, litra d, skal ifølge EU-Kommissionens vejledning på området forstås som en målsætning om, at yngle- og rasteområders økologiske funktion bevares. Yngleområder defineres i vejledningen som de områder, der skal bruges til parring og fødsel, og endvidere dækker området i nærheden af rede- eller fødselsstedet, hvis afkommet er afhængigt af sådanne områder. Rasteområder defineres som de områder, der benyttes af et dyr eller en gruppe af dyr, når de ikke er aktive. Rasteområder omfatter strukturer, som dyr etablerer som rasteområder, f.eks. reder, huler eller skjulesteder.^[30]

Ved et yngle- eller rasteområde i habitatdirektivets og habitatbekendtgørelsens forstand forstås en samling ("netværk") af lokaliteter, hvor en bestand af en art yngler eller raster. Betydningen af de enkelte lokaliteter i netværket kan afhænge af bestandens tæthed og spredningsmuligheder. Ved vurderingen af om et yngle- eller rasteområde beskadiges eller ødelægges, er det afgørende, om den økologiske funktionalitet af netværket af lokaliteter kan opretholdes på mindst samme niveau som hidtil.^[31]

EU-Domstolen har i dommen Grand hamster II fastslået, at beskyttelsen af et yngleområde for en beskyttet dyreart efter habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, litra d, vil miste sin effektive virkning, hvis menneskelige aktiviteter, der gennemføres i omgivelserne omkring dette område, har til formål eller til følge, at denne dyreart ikke længere vil besøge det pågældende yngleområde, og at bestemmelsen herefter skal fortolkes således, at begrebet "yngleområde" ligeledes omfatter omgivelserne omkring dette område, når disse omgivelser er nødvendige for, at bilag IV-arter kan yngle med succes.^[32]

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at alle arter af flagermus, der findes i Danmark, er omfattet af habitatdirektivets bilag IV.

Af forvaltningsplanen for flagermus fremgår det,^[33] at en undersøgelse af ynglesteder, flyveruter og jagtområder i yngletiden (i perioden 20. juni til 7. august) og en undersøgelse af rastesteder, flyveruter og jagtområder i eftersommeren og det tidlige efterår (i perioden ca. 16. august til 15. september) er uundværlig i forbindelse med ethvert projekt, hvor en afklaring

af flagermusforekomsten i et område ønskes. Hver af disse undersøgelser skal indbefatte detektorbaseret kortlægning af fourageringsområder og flyveruter samt kortlægning af mulige dagkvarterer (yngle- og rastesteder).

Klager har anført, at flagermusundersøgelserne i forbindelse med VVM-redegørelsen ikke er tilstrækkelige, da der ikke er foretaget undersøgelser senere end 2014, og da undersøgelserne ikke dækker perioden fra september til juni. Klager har videre anført, at undersøgelserne ved de nordlige møller ikke er tilstrækkelige henset til, at de nye møller er større, og der er sket vækst i området nær de nordlige møller.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at VVM-redegørelsen indeholder en tilstrækkelig beskrivelse og vurdering af projektets forventede påvirkning i forhold til flagermus. Nævnet finder endvidere, at Favrskov Kommune i forbindelse med selve VVM-tilladelsen i tilstrækkelig grad har sikret sig, at projektet ikke vil beskadige eller ødelægge yngle- og rasteområder for flagermus, jf. den dagældende habitatbekendtgørelses § 10, stk. 1, nr. 1, jf. § 7, stk. 1, nr. 1. Nævnet har indledningsvis lagt vægt på, at det fremgår af VVM-tilladelsens begrundelse, at projektet ikke forventes at medføre en væsentlig påvirkning af beskyttede arter i området, herunder flagermus.

Ved vurderingen har Miljø- og Fødevarerklagenævnet endvidere lagt vægt på, at der i forbindelse med projektet er foretaget en flagermusundersøgelse i 2014 ved placeringen af den sydlige møllerække. Nævnet bemærker herved, at undersøgelsen er foretaget i perioden 7. juli til den 9. juli og den 9. september til den 10. september, hvilket er inden for de i forvaltningsplanen anførte undersøgelsesperioder. Nævnet har videre lagt vægt på, at det i VVM-redegørelsen med henvisning til denne undersøgelse er konkluderet, at der med en placering i åbent landbrugsland af den sydlige møllerække med fravær af egnede ynglelokaliteter tæt på møllerne og de meget små til moderate registrerede forekomster af flagermus ikke vil være væsentlige konflikter mellem møllerne og flagermus. Nævnet har endvidere lagt vægt på, at det i VVM-redegørelsen vurderes, at konklusionerne på baggrund af landskabet i den nordlige del af projektområdet samt det generelt lave registrerede aktivitetsniveau af flagermus også er gældende for det aktuelt ansøgte projekt, hvor de eksisterende fire vindmøller ved Hallendrup udskiftes med tre nye og større møller i den nordlige møllerække.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder desuden ikke grundlag for at tilsidesætte Favrskov Kommunes faglige vurdering af, at flagermusundersøgelsen fra 2014 også udgør et tilstrækkeligt grundlag for vurderingen af det aktuelle projekt. Det gælder uanset det af klager anførte om øget bevoksning bl.a. i læbæltet ved den nordlige møllegruppe. Nævnet har i den sammenhæng lagt vægt, at alle møller som anført af bygherre er opstillet i åbne landskaber, med god afstand til skove, fugtige områder og væsentlige læhegn, idet læhegnet nærmest den nordlige møllegruppe er placeret ca. 180 m øst for møllerne.

For så vidt angår det indsendte forslag om driftsjustering og overvågning forstår Miljø- og Fødevarerklagenævnet, at forslaget har baggrund i VVM-tilladelsens vilkår 18, hvorefter Favrskov Kommune kan pålægge møllejerne at få foretaget en fornyet undersøgelse af flagermus og iværksætte afværgeforanstaltninger, hvis det mod forventning viser sig, at vindmøllerne har en negativ påvirkning af flagermus.

3.3 Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over Favrskov Kommunes VVM-redegørelse og stadfæster kommunens afgørelse af 9. juli 2020 om VVM-tilladelse til opstilling af 6 vindmøller ved Hallendrup.

-
- [1] Bekendtgørelse nr. 957 af 27. juni 2016 om vurdering af visse offentlige og private anlægs virkning på miljøet (VVM) i medfør af lov om planlægning.
- [2] Lovbekendtgørelse nr. 973 af 25. juni 2020 om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM) med senere ændringer.
- [3] Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet.
- [4] Bekendtgørelse nr. 132 af 30. januar 2017 om gebyr for indbringelse af klager for Miljø- og Fødevareklagenævnet mv.
- [5] Bekendtgørelse nr. 1736 af 21. december 2015 om støj fra vindmøller.
- [6] Sagsnr. 20/09583.
- [7] Bekendtgørelse nr. 135 af 7. februar 2019 om støj fra vindmøller, som VVM-redegørelsen henviser til.
- [8] Bekendtgørelse nr. 135 af 7. februar 2019 om støj fra vindmøller.
- [9] Erhvervs- og Vækstministeriet, Erhvervsstyrelsen "Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen 2017", december 2015.
- [10] Bekendtgørelse nr. 1590 af 10. december 2014 om planlægning for og tilladelse til opstilling af vindmøller, som VVM-redegørelsen henviser til.
- [11] Klager har henvist til Aarhus Universitet, Institut for Bioscience, Den Danske Rødliste, Rød Glente. Link: <https://bios.au.dk/forskningraadgivning/temasider/redlistframe/soeg-en-art/#22267> (<https://bios.au.dk/forskningraadgivning/temasider/redlistframe/soeg-en-art/#22267>).
- [12] Dansk Ornitologisk Forening, 2013. En vindmølle slår knap 4 fugle ihjel om året. Link: https://www.dof.dk/om-dof/nyheder?nyhed_id=985 (https://www.dof.dk/om-dof/nyheder?nyhed_id=985).
- [13] Klager har henvist til Dansk Ornitologisk Forenings hjemmeside. Link: <https://dofbasen.dk/ART/art.php?art=02390> (<https://dofbasen.dk/ART/art.php?art=02390>).
- [14] Klager har henvist til Dansk Ornitologisk Forening, 11. januar 2020, Vintertælling ved sengetid: Grøn vinter giver rekord af røde glenter. Link: https://www.dof.dk/om-dof/nyheder?nyhed_id=1788 (https://www.dof.dk/om-dof/nyheder?nyhed_id=1788).
- [15] Danmarks Naturfredningsforening, Flagermus. Kan ses her: <https://www.dn.dk/vi-arbejder-for/dyr/flagermus/> (<https://www.dn.dk/vi-arbejder-for/dyr/flagermus/>).
- [16] Bekendtgørelse nr. 1736 af 21. december 2015 om støjledning fra vindmøller
- [17] Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2001/42/EF af 27. juni 2001 om vurdering af bestemte planers og programmers indvirkning på miljøet.

[18] Klager har henvist til EU-Domstolens dom C-379/15 Association France Nature Environment mod Premier ministre, Ministre de l'Écologie, du Développement durable et de l'Énergie, præmis 43.

[19] Klager har henvist til EU-Domstolens afgørelser i sagerne C-290/15, D'Oultremont m.fl. mod Region wallonne, C-671/16, Inter-Environment Bruxelles ASBL, Groupe d'Animation du Quartier Européen de la Ville de Bruxelles ASBL, Association du Quartier Léopold ASBL, Brusselse Raad voor het Leefmilieu ASBL, Pierre Picard, David Weytsman mod Region de Bruxelles-Capitale, C-160/17, Raul Thybaut, Johnny De Coster, Frederic Romain mod Region wallonne samt C-24/19.

[20] Bekendtgørelse nr. 135 af 7. februar 2019 om støj fra vindmøller.

[21] Sagsnr. NMK-34-00616.

[22] Jf. bemærkningerne til § 57 i forslag L147 til Lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (FT 2015/1).

[23] Vejledning om VVM i planloven af 12. marts 2009, s. 14.

[24] Bekendtgørelse nr. 188 af 26. februar 2016 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

[25] Vejledning nr. 9339 af 12. marts 2009 om VVM i planloven, pkt. 5.

[26] Bekendtgørelse nr. 135 af 7. februar 2019 om støj fra vindmøller.

[27] Bekendtgørelse nr. 521 af 25. marts 2021 om fredning af visse dyre- og plantearter og pleje af tilskadekommet vildt.

[28] Lovbekendtgørelse nr. 265 af 21. marts 2019 om jagt og vildtforvaltning.

[29] Jf. Vejledning til bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter, s. 13, med henvisning til EU-Domstolens dom af 13. juni 2002 i sag C-117/00, Kommissionen mod Irland.

[30] Vejledning om streng beskyttelse af dyrearter af fællesskabsbetydning i henhold til Habitatdirektivet, Kommissionens meddelelse af 12. oktober 2021, C(2021) 7301, pkt. 2.52-2.57.

[31] Vejledning nr. 48 til bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter, Miljøstyrelsen, december 2020, pkt. 9.7.1.4, og EU-Kommissionens vejledning pkt. 2.52.

[32] Dommens præmis 32-34.

[33] Forvaltningsplan for flagermus. Beskyttelse og forvaltning af de 17 danske flagermusarter og deres levesteder, Naturstyrelsen, 2013.

Sag:

20/13038

Dato:

1. april 2022.

Emner:

Miljøvurdering af ...

Miljø- og Fødevareklagenævnet (<https://naevneneshus.dk/start-din-klage/miljoe-og-foedevareklagenaevnet/>) •

Nævnenes Hus • Toldboden 2 • 8800 Viborg • Tlf. nr.: 72 40 56 00 • CVR: 37795526 • mfkn@naevneneshus.dk
(<mailto:mfkn@naevneneshus.dk>)

Tilgængelighedserklæring (<https://www.was.digst.dk/mfkn-naevneneshus-dk>)